

כמוציא עלל רב

שלל על הדף / העלון השבועי על סדר 'הדף היומי'
גליון מס' 44 / ו' אדר תשפ"א / פסחים פז-צד

ה'גרים' שמתווספים בגלות – ניצוצי הקדושה שנפלו לקליפה וחוזרים

חטאיהם, מכל מקום היה גם ענין לטובה בעצם הגלות, כמו שאמר רבי אלעזר בגמרא לפנינו: 'לא הגלה הקב"ה את ישראל לבית האומות – אלא כדי שיתווספו עליהם גרים'. ושורש הענין הוא, לפי מה שידוע שעל ידי העבירות נופלים ניצוצי קדושה לקליפה, ולכן צריכים בני ישראל ללכת לגלות, וכאשר הגלות מכפרת על העוון, שוב מתוקן הקלקול והניצוצות שנפלו לקליפה מתנוצצים ועולים – והם ה'גרים' שמתגיירים ומצטרפים לעם ישראל.

מעתה, כאשר יצאו ישראל ממצרים, העלו את כל הניצוצות שהיו במצרים, ולכן עלו עמהם גרים רבים, כמאמר הכתוב "וגם ערב רב עלה עמהם", לפי שכל ניצוצי הקדושה יצאו ולא נשאר במצרים שום ניצוץ קדושה.

זהו – מטעים הצל"ח – הטעם לכך שהקב"ה הזהיר אותנו בשלוש אזהרות שלא נוסיף לבוא למצרים לעולם, אף שיש ארצות רבות שאליהן גלו יהודים ויצאו משם ולא הוזהרנו שלא לשוב לכך לעולם: שכן משאר הגלויות לא יצאנו ביד רמה אלא ברישיון המלך שהיה אז, לפי שעדיין לא גמרנו התיקון ונשארו ניצוצי קדושה משלנו תחת יד אותה אומה, וכן על ידי חטא אדם הראשון שבאכלו מעץ הדעת גרם להתערבב טוב ברע ונתפזרו ניצוצי קדושה בכל הארצות, והקב"ה מסבב סיבות שיבואו בני ישראל, או חלקם, לארצות הללו, כדי לברר על ידי עשיית מצוות ומעשים טובים את הטוב מתוך הרע שמעורב בו. אבל בארץ מצרים, שלא נשאר בה שום ניצוץ קדושה, אם כן איש ישראל הבא לשם הוא קרוב להפסד, כי אין לו מה ללקט.

זו הייתה כוונת רב אמי וריש לקיש בדורשם שעשאוה כמצודה שאין בה דגן או כמצולה שאין בה דגים – לא על הממון היתה כוונתם, אלא על ניצוצי הקדושה שלא הותירו אחריהם במצרים: צל"ח – ברכות ט:

פז: ואמר רבי אלעזר: לא הגלה הקדוש ברוך הוא את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתווספו עליהם גרים וכו'.

לאור מאמרו של רבי אלעזר, יישב הגאון רבי יחזקאל סג"ל **נודא מפראג, בעל "נודע ביהודה"** קושיא עצומה על דברי הגמרא (ברכות ט:).

בגמרא שם נחלקו אמוראים בביאור הפסוק שנאמר אודות יציאת מצרים (שמות יב, לו): "וינצלו את מצרים". רבי אמי פירש: 'מלמד שעשאוה כמצודה שאין בה דגן', ואילו ריש לקיש פירש: 'עשאוה כמצולה שאין בה דגים'. ורש"י מבאר: 'כמצולה שאין בה דגים – כמו מצולות ים, כלומר: בתוך התהום אין מצויין דגים אלא על שפת הים, היכא דאיכא מזון'. הרי התבאר, שכבר בבית מצרים רוקנו בני ישראל את כל רכושם של מצרים, ואם כן ייפלא: מנין באה ביזת הים, שאמרו חז"ל שהייתה גדולה יותר מביזת מצרים? הצל"ח מקדים תירוץ שאמר בנו, **הגאון רבי ישראל סג"ל**: הלא ידענו שדירתם של בני ישראל היתה בארץ רעמסס, ועבודתם בחומר ובלבנים היתה בפיתום וברעמסס, אבל בשאר מדינות מצרים לא היו, ורק בעת הגאולה היו כולם במצרים, דהיינו בעיר המלוכה, ואם כן כל מה ששאלו כלי כסף וכלי זהב ושמלות – שאלו משכניהם בארץ רעמסס, וכן בעיר המלוכה בעת יציאתם שאלו מהם, ושם עשו כמצולה, אבל בשאר מדינות מצרים לא שאלו, ושם נשאר הון רב, ופרעה בעת שרדף אחריהם קיבץ את כל חילו וכל עמו מכל ארצו, ומהם היה ביזת הים. והצל"ח מחמיא לבנו וכותב: 'והנה יפה השיב'.

אולם הצל"ח עצמו, לאחר שהוא מקלס את תירוצו של בנו, מחדש ביאור שונה ונפלא בכוונת הדרשה 'עשאוה כמצודה שאין בה דגן' או 'כמצולה שאין בה דגים', וכך ביאורו: בכל הגלויות שגלו ישראל, אף שהיה זה עונש שבא על

אם אין תוספת, לפחות שהקרן תינצל!

האומות אלא כדי שיתווספו עליהם גרים, אולם בפועל אנו רואים שלא זו בלבד שכעת אין מתווספים על ישראל גרים, אלא אפילו הקרן בסכנה!

ועל כן אנו מבקשים: 'אבינו מלכנו, הרם קרן ישראל עמך' – אם עכשיו אין תוספת ויתרון על ישראל, לכל הפחות הרם קרן ישראל עמך, לפחות שהקרן תינצל...

"ליקוטי ישרים" – אות צו

פז: ואמר רבי אלעזר: לא הגלה הקדוש ברוך הוא את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתווספו עליהם גרים וכו'.

בעקבות דברי הגמרא הללו, פירש הגה"ק בעל **"עבודת ישראל"** **מקו"ניץ** את הנוסח שאנו מבקשים מהקב"ה: 'אבינו מלכנו הרם קרן ישראל עמך'.

כי הנה, הגמרא אמרה שלא הגלה הקב"ה את ישראל לבין

הפיזור שבזכותו מתקיימת התורה בגלות

מעבר לים, וכך דרכה של תורה להתקיים במקומות העוני – על ידי תמיכת יהודים נדיבי לב מן המקומות המרוחקים, אשר הרחיב ה' להם, וכן בכל דור ודור – כשיש עניות במקום אחד, אזי והיה המקום האחר לפליטה.

זו הצדקה שעשה הקב"ה, שתתקיים תורה בישראל על ידי שפזרם בין האומות...

"עמק הלכה" – חלק א', עמוד שצב

פז: אמר רבי אושעיא: מאי דכתיב (שופטים ה, יא) "צדקת פְּרִזּוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל" – צדקה עשה הקדוש ברוך הוא בישראל שפזרן לבין האומות.

רש"י מפרש: 'שלא היו יכולין לכלותם יחד'.
ביאור נחמד בדרך דרוש, אמר על כך **הגאון רבי יהושע בוימל**,
בעל "עמק הלכה":
הלא ידענו זה מכבר שעיקר קיום התורה הוא מצדקה הנשלחת

בני קיני בחרו בתורה – ולא בתמרים!

התמרים את בני יהודה מדבר יהודה אשר בנגב ערד וילך וישב את הקים, ורש"י מפרש: "מעיר התמרים" – 'היא יריחו, שניתן להם דושנה של יריחו לאוכלה עד שיבנה בית המקדש, ומי שיבנה בית הבחירה בחלקו יטלנה, כדי שיהא לכל ישראל חלק בבית הבחירה ונתנו לבני יתרו ארבע מאות וארבעים שנה, והתלמידים שבהם הניחו והלכו אצל עתניאל בן קנז, הוא יעבץ במדבר יהודה אשר בנגב ערד, ללמוד תורה. "וישב את העם" – 'עם התלמידים היושבים לפניו, הוא ביקש מאת הקב"ה שיזמין לו תלמידים הגונים, שנאמר 'ויקרא יעבץ לאלוקים וגו' וזימן לו החסידים הללו'.

ומאחר שראינו שתמרים הם סיבה למעט בעסק התורה, על כן בני קיני, שנפשם חשקה בתורה, החליטו להרחיק את עצמם מכל דבר שעלול לגרום להם מניעה כלשהי בלימוד התורה, ואדרבה, הם ביקשו לעשות כל דבר שיסייע להם לשקוד בלימוד, ועל כן מעיד הכתוב "ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים", כי התבוננו והבינו שבעיר התמרים, שעדיפה מבבל, לא יוכלו לעסוק בתורה, ואמרו חז"ל (סנהדרין כו.) "טלטולא דגברא קשי וכו'", ומשום כך קבעו בני קיני את ישיבתם במקום אחר.

ומאחר ולגודל חשקת התורה שהיתה בליבם עשו שינוי זה, אמר הכתוב "ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים", כלומר: נחשב הדבר שעלו והתעלו על ידי כך, ולא זו בלבד אלא שהמקום שחננו בו היה "מדבר יהודה", כי ידעו את דרשת חז"ל (עירובין נד.): "וממדבר מתנה – אם אדם משים עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו, תורה ניתנה לו במתנה", ואף זאת עשו – שהלכו לנגב ערד, כי "הרוצה להחכים ידרים", וגם שיבחו את חכמי הנגב, כי המקום גורם, ומשום כך הלכו בני הקיני שרצו לגדול בתורה, דוקא למקום זה.

"אברהם אנוכי" (אזמיר תרמ"ט) – שופטים

פז: – **פת.** אמר רבי אלעזר: לא הגלה הקב"ה את ישראל לבבל אלא מפני שעמוקה כשאוול וכו'. עולא אמר: כדי שיאכלו תמרים ויעסקו בתורה. עולא איקלע לפומבדיתא, קריבו ליה טירינא דתמרי. אמר להו: כמה כי הני בזוזא? אמרו ליה: תלת בזוזא. אמר: מלא צנא דדובשא בזוזא, ובבלאי לא עסקי באורייתא! בליליא צערוהו. אמר: מלא צנא סמא דמותא בזוזא בבבל, ובבלאי עסקי באורייתא!

דהיינו: עולא אמר, שהטעם שהקב"ה הגלה את ישראל דווקא לבבל היא כדי שיאכלו תמרים ויעסקו בתורה, והגמרא מספרת שעולא (שהתגורר בארץ ישראל) הזדמן לפומבדיתא, הביאו לפניו סל של תמרים, שאל עולא: כמה תמרים כאלו אפשר לקנות בזוז אחד? אמרו לו: שלוש בזוז, התפלא עולא "מלא צנא דדובשא בזוזא, ובבלאי לא עסקי באורייתא", כלומר: מאחר ובבבל אפשר לעשות צנצנת מלאה בדבש בזוז אחד, מדוע אינם עוסקים בתורה? (המהרש"א מבאר שדעתו היתה שאינם עוסקים בתורה כראוי לפי שפע מזונם). בלילה, חש עולא במעיו מחמת אכילת התמרים, ומתוך כך שינה את דעתו ואמר: "מלא צנא סמא דמותא בבבל – ובבלאי עסקי באורייתא", כלומר: צנצנת מלאה סם המוות קונים בבבל בזוז, ואף על פי כן הם עוסקים בתורה!

ומכל מקום, התברר לנו שריבוי תמרים הוא סיבה למעט בעסק התורה.

כך מצאנו גם במסכת בכורות (יח.) שאחד האמוראים אמר לחבירו: 'עד דאכלת כפנייתא בבבל', ורש"י מבאר: 'בעוד שהיית אוכל תמרים בבבל ומעדן עצמך'.

לפי זה, אמר **הגאון רבי אברהם פלאגי**, **בעל "אברהם אנוכי"**, פנינה נפלאה:
בספר שופטים (א, טז) מסופר: "ויבני קיני חתן משה עלו מעיר

ממה מביאים ביכורים: מתמרים – או מדבש?

על דברי רש"י 'ודבש הוא דבש תמרים', כותב **רבי אליהו מזרחי** – **הרא"ם**: 'לא דבש דבורים, שכל המקרא של "ארץ חטה ושעורה וגו'", בשבח פירות ארץ ישראל קמייירי, ודבש דבורים לאו מפירות הארץ הוא'.

אולם **הגאון בעל "משנה למלך"** (פרק ב' מהלכות ביכורים הלכה יט) תמה על דברי הרא"ם, שהרי בירושלמי (ביכורים, פרק

פת. בליליא צערוהו. אמר: מלא צנא סמא דמותא בזוזא בבבל, ובבלאי עסקי באורייתא.

בציווי על מצות הביכורים נאמר (דברים כו, ב): "וְלִקְחָתָּ מִרְאשִׁית כָּל פְּרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תִּבְיֵא מֵאֶרֶץךָ", ורש"י מפרש: 'מראשית – ולא כל ראשית, שאין כל הפירות חייבין בביכורים, אלא שבעת המינין בלבד... ודבש הוא דבש תמרים'.

הוזכרו הזיתים – כי אכילת שניהם אינה לשבח!
ה"שדי חמד" מציין שתירוצו זה 'אמרו לי קצת מחכמי ורבני עיר
עז לנו, עיר הקודש ירושלים תוב"ב יצ"ו, מדי דברי עמהם בהיותי
שם, אך דעתו אינו נוחה בתירוצו זה, כי מכל מקום איך כתב
המהרש"א שבכל שבעת המינים, מלבד הזית, הוזכר הפרי עצמו,
והלא רק בחמישה מינים הוזכרו הפירות עצמם? ועוד קשה על עצם
התירוצו: כי בשלמא בזית – בפרי עצמו יש קלקול, מה שאין כן בשמן
הזית, ואדרבה יפה כח הבן, שמשיב את הלימוד, אבל בתמר – כשם
שאכילתו יותר מן הראוי מציקה בלילה, כך גם הדבש היוצא ממנו,
ואם כן מה יתרון הדבש שהוזכר בפסוק, על התמר שלא הוזכר?

אשר על כן, מיישב ה"שדי חמד" את קושיית ה"משנה
למלך" על הרא"ם, ומתוך כך תתייבש גם התמיהה על
המהרש"א, וכך תירוצו:

כוונת הירושלמי כפי שהבין הרא"ם (וכן פירש ה"פני משה",
שם) – לא היתה להביא ראיה שהכוונה לדבש תמרים ולא לדבש
דבורים (כפי שלמד ה"משנה למלך" בדברי הירושלמי), אלא
ללמדנו שהכוונה לתמרים עצמם – ולא לדבש תמרים, ואת זאת
הוכיח הירושלמי מהפסוק "וכפרוך הדבר הרבו בני ישראל ראשית
דגן תירוש ויצהר ודבש" – 'ודבש חייב במעשרות? אלא, אלו
התמרים שהן חייבין במעשרות'. ואמנם, הלימוד שאין הכוונה
לדבש דבורים, אינו מפסוק זה, אלא כדברי הרא"ם – מהפסוק
'ארץ חטה ושעורה וגו'.

ולפי פירוש זה, שלפי האמת "דבש" האמור בתורה בשבח הארץ
אינו הדבש עצמו, אלא התמרים שמהם יוצא הדבש, צריך לומר
שמה שכתב רש"י לפנינו: 'ודבש הוא דבש תמרים' – אין כוונתו
לדבש, אלא לתמרים שמהם יוצא הדבש, ולא נפלאות היא
שקוראים לתמרים בשם 'דבש', שהרי ראינו שעולא קרא לתמרים
'דבש', באמרו 'מלא צנא דדובשא בזוזא'...

ומעתה סרה גם התמיהה על המהרש"א, כי לפירוש זה אין
כוונת הפסוק לדבש תמרים, אלא לתמרים עצמם, ונמצא שהזית
הוא אכן הפרי היחיד משבעת המינים שבו הוזכר היוצא ממנו, ולא
הפרי עצמו!

"משנה למלך" – פרק ב' מהלכות ביכורים הלכה יט; מהרש"א –
הוריות יג; "שדי חמד" – חלק ח', מערכת הדל"ת, כלל מא' וועיי"ש
באריכות דבריו הנפלאים; "ששל לא יחסר" – כי תבוא

א' אמרו: 'ודבש – אלו התמרים. יכול דבש ממש? ר' תנחומא בשם
ריב"א: כתיב (דברי הימים ב' לא, ה): "וכפרוך הדבר הרבו בני
ישראל ראשית דגן תירוש ויצהר ודבש" – ודבש חייב במעשרות?
אלא, אלו התמרים שהן חייבין במעשרות, משמע שולוא הלימוד
מהפסוק בדברי הימים היינו אומרים ש"דבש" האמור בתורה הוא
דבש דבורים – אף שאינו מפירות הארץ, והיינו מפרשים שכוונת
הפסוק "ארץ חטה... ודבש" היא: ארץ שנמצאת בה חטה ושעורה
משובחים וגם דבש דבורים משובח, ואם כן נסתרת ראיית הרא"ם
מהפסוק "ארץ חטה ושעורה", והוא נשאר ב'צריך עיון'.

ומכל מקום, מטעים הגאון רבי חיים חזקיהו מדיני – ה"שדי
חמד", נראה שהכל מסכימים עם דברי רש"י, ש"דבש" האמור
בפסוק הוא דבש תמרים (אלא שהמשנה למלך והרא"ם נחלקו מניין
הלימוד שאינו דבש דבורים, אך לגופו של דבר לא נחלקו ש"דבש"
הוא דבש תמרים).

ובעקבות זאת, מציב ה"שדי חמד" תמיהה גדולה על דברי
המהרש"א (הוריות יג): אודות מה שאמרו שם בגמרא ששמן זית
משיב את הלימוד (=מחזיר את הלימוד שנשתכח הימנו כבר שבעים
שנה – רש"י), וכתב המהרש"א, שלפי זה יובן מדוע בכל שבעת
המינים נקטה התורה את הפירות עצמם: "חטה ושעורה גפן...". חוץ
מזית, שהתורה נקטה רק את היוצא ממנו: "זית שמן" – משום
שבזית עצמו אין שבו ארץ ישראל, שהרי אדרבה, הוא משכח את
הלימוד, ורק השמן היוצא ממנו משיב את הלימוד – ולכן השמן,
ולא הזית, הוא שבחה של ארץ ישראל!

אך הנה – טוען ה"שדי חמד" – כאן ראינו שלא רק לגבי זית
העדיפה התורה לנקוט את היוצא ממנו, אלא גם בתמר, שלא הוזכר
בעצמו, אלא היוצא ממנו, הלא הוא הדבש – ואיך כתב המהרש"א
שבכל שבעת המינים הוזכרו הפירות עצמם מלבד הזית, והרי גם
הדבש כן?

אמנם, לאור המסופר בגמרא לפנינו על עולא, נוכל ליישב,
שהטעם שנתן המהרש"א לאי-הזכרת הזית: משום שאין בו שבו
הארץ, כי אכילתו משכחת את הלימוד – יכול להיאמר גם לגבי
התמר, שאף אכילתו מצעררת את האדם, כפי שראינו כאן שאחר
שעולא אכל תמרים שהיו בזול בבבל, ובליילה שלאחר מכן חש
במעיו מחמת אכילת התמרים, ומתוך כך שינה את דעתו ואמר:
'מלא צנא סמא דמוותא בבבל – ובבלאי עסקי באורייתא', ואם כן
נוכל לומר שלכן לא הוזכרו התמרים כשבח הארץ, כשם שלא

רק הקב"ה יודע מתי יהיה יום הגאולה

ומקשה על בריאת-העולם: למה היתה בריאה כלשהי דווקא ביום
המסוים ההוא ולא כמה וכמה אלפי שנה קודם. ברור כי שאלה זו
היא סכלות גמורה, כי הוא יתברך בחכמתו העמוקה ידע היטב את
הראוי והנאות לבריאה, ושלא יתכן זמן אחר לברוא דבר זה, לא
לפניו לא לאחריו, רק שאנחנו לא נוכל להשיגו, כמאמרם ז"ל
(תנחומא עקב, ט): 'זמן היה לו לעולם שיברא וכו'.

וכמו כן היום המיועד ממנו יתברך לקבוץ גלויות, הוא ולא
זולתו לא ביום מוקדם ולא מאוחר. וזהו שאמר "גדול קבוץ גלויות
– כיום שנבראו בו שמים וארץ!"

"בינה לעיתים" – דרוש נד

פת. אמר רבי יוחנן: גדול קבוץ גלויות כיום שנבראו בו שמים
וארץ. שנאמר (הושע ב, ב): "ונקבצו בני יהודה וגו' כי גדול יום
יזרעאל, וכתוב (בראשית א, ה) "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד".

מדוע תלה את הענין ביום, שאמר "כיום שנבראו בו שמים
וארץ", ולא תלה הענין בעצם בריאת העולם, לומר שגדול קבוץ
גלויות כבריאת שמים וארץ?

ונראה – כתב הגאון והדרשן רבי עזריה פיג'ו, בעל "בינה
לעיתים" – שהרי אחת מטענות המפוקפקים בגאולה השלימה היא
אורכה של הגלות, ועד מתי ימתין ה' לגאלנו. ועל כן אמר ר' יוחנן,
שטענה זו בטלה מעצמה ואין לה שחר כלל, כי היא דומה לעומד

עצת חז"ל: כך מקנים מידת זריזות לבני המשפחה!

וחז"ל ממשיכים לעסוק ברעיון זה ומביאים ראיה לדברי ר' יוחנן: 'תניא נמי הכי (דמשום זריזות נקט' – רש"י): מעשה וקדמו בנות לבנים ונמצא בנות זריזות ובנים שפלים'.

דהיינו: בני אותה משפחה קיימו עצה זו, והנה, באחד הפעמים קרה שהבנות קדמו, וכאן נשים לב לכך שחז"ל, שמקפידים מאוד על לשונם, שהרי 'עיקם הכתוב שמונה אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו' (לעיל ג.) – באים ומשתמשים בלשון כה חריפה: בנים שפלים!

ולמה? משום שטבע האדם הוא למעט בחומרת העצלות, וחז"ל אומרים לנו: דעו כי מי שאינו זריז – הוא שפל! גם כאשר מדובר במי שניסה ואף הגיע ליעד כמו האחרים, ובכל זאת מה שנחסר בזריזות, הוא שפלות!

ע"פ "מאיר נתיבות" להגר"י כהן שליט"א – מידות, עמ' קעז

פס. משנה. האומר לבניו: הריני שוחט את הפסח על מי שיעלה מכם ראשון לירושלים. כיון שהכניס הראשון ראשו ורובו – זכה בחלקו, ומזכה את אחיו עמו. גמרא: שמע מינה: יש ברירה! אמר רבי יוחנן: כדי לזרזו במצות קאמר וכו'. תניא נמי הכי: מעשה וקדמו בנות לבנים, ונמצא בנות זריזות ובנים שפלים.

מו"ר המשגיח הגה"צ רבי מאיר הלוי חדש, נהג לומר:

חז"ל נותנים לנו דוגמא כיצד יהודי דואג להחדיר בבניו מידת הזריזות: הולכים לקיים מצות פסח והאב שוחט בעבור כל בניו, אבל אומר להם שיזרזו, שכל אחד ישתדל להיות הראשון. מי שגיע ראשון הוא יהיה ראש המצוה והאחים יצטרכו לו. בכך הוא קנה לנפשו מידת הזריזות בעיסוק, והעלאת הרעיון מטביע רושם, וגם קיים מצות חינוך להנחיל לבניו הזריזות.

המחזיק בת"ח מקבל שכר שלם – שלא על חשבון הת"ח, ולהיפך

ונותן בתורה ובמצות, וזו פשטות הכתוב "רחוק מפנינים מכרה" – שאי אפשר לקנות אותה אפילו בעולם הבא שנקרא פנינים.

'אלא הענין הוא, שכל אחד מקבל שכרו משלם, וכמו שאמרו משל מנר שמדליק ממנו ואין מחסר אורו – כן המחזיקים נוטלים שכרם מאת ה' מן השמים ואינם נוגעים ח"ו בחלקו של הת"ח. ועל דרך זו יש לפרש המשנה (אבות פ"ה מ"ט): 'האומר שלי שלך ושליך שלי – עם הארץ', והיינו שאומר לתלמיד חכם: מעות שלי – שלך ותורה שלך – שלי, זהו מדת עם הארץ.

את כל זאת רומז ה"הפלאה" בדרך דרוש – בדברי משנתנו: 'הממנה עמו אחר בחלקו, רשאים בני חבורה ליתן לו חלקו, הוא אוכל משלו והן אוכלים משלהם', דהיינו: מי שאי אפשר לו לעסוק בחלק תורתו, שהיא חלקו לעולם הבא, וממנה עמו אחרים שהם ילמדו עבורו והוא יפרנסם – אין בזה גריעותא ח"ו לתלמידי חכמים, לומר עליהם שמוכרים תורתם בשביל פרנסת עולם הזה, ויכולים 'בני חבורה', הם העוסקים בתורה (כלשון הגמרא לעיל: 'זרקה מפי חבורה') לתת למחזיק את חלקו, כי הוא אוכל בעוה"ב משלו והן אוכלים משלהם, ואין בזה פחיתות שכר לתלמיד חכם.

הוא אשר אמר הכתוב (דברים לג, יח): "שִׁמְחֵךְ זְבוּלֶךָ בְּצִדְקָתְךָ וְיִשְׁשָׁכֶךָ בְּאַהֲלֶיךָ", שכל אחד ישמח בשלו, ואין אחד נוטל חלק חברו!

*

עוד הביא תלמידו, הגאון בעל "חתם סופר" בשם רבו, לבאר בדרך מוסר את דברי הגמרא בסמוך: 'בני חבורה שהי' ידיו של אחד מהם יפות, יכולים לומר לו טול חלקך וצא', דהיינו: שהיו ידיו יפות למשא ומתן, ואומרים לו: טול חלקך בתורתנו ממש, וצא לסחורה, ודברי פי חכם חן!

"הפלאה" על מסכת כתובות – בהקדמת 'פתחא זעירא', אות מג

פס: משנה: הממנה עמו אחר בחלקו – רשאי' בני חבורה ליתן לו את שלו, והוא אוכל משלו והן אוכלין משלהן.

בהקדמתו לספרו "הפלאה" (ועל מסכת כתובות), מאריך הגאון רבי פנחס הורביץ מפפד"מ (רבו של ה"חתם סופר") אודות גודל מעלתו ושכרו של מי שזוכה להחזיק בממונו תלמיד חכם, שאינו בא על חשבון שכר הת"ח עצמו, אלא שניהם יקבלו את שכרם בשלימות, מבלי ששכר זה יגרע משכרו של זה.

שכן אמרו חז"ל (אבות פ"ג מ"ז): 'תן לו משלו שאתה ושליך שלו', שמתפרש על מצות המחזיקים ביד ת"ח, שאמרו (שבת לז): 'כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה, שנאמר 'כי זה כל האדם'. והסבר הדברים, מבאר ה"הפלאה", שכל בעל מדע המאמין בה' יודע שלא יעזוב ה' את חסידיו, כורתי בריתי ועוסקים בשעשוע תורתו כל היום, ולא ישפיע להם לפרנס את עצמם אפילו כדי מסת חיותם – ואין זה אלא משום שחפץ ה' בבעלי תורה שלא יתעסקו בשום דבר ויתפרנסו ע"י אחיהם, וזהו שאמרו 'שאתה ושליך שלו', דהיינו: שכיון שכל העולם לא נברא אלא לצוות לת"ח, כל שכן שכל השפע שיינתן להם הוא בשביל שיספיקו לתלמידי חכמים, על כן לא ירע לבבו בתתו מפיקדונו אשר הופקד איתו מאת ה', ולא יפחות איש איש ממעשרו עד חמשו, ועל ידי זה יברכה ה' בברכה עד בלי די.

אך הנה, יש המשפיעים מממונם וסוברים שבכך הם 'קונים' מהת"ח חלק מתורתו, כדרך שאר משא ומתן. אולם ה"הפלאה" מזהיר: 'חלילה מחשוב כן! וכי ימכור תלמיד חכם אפי' שעה אחת בעולם הבא – עבור כל חיי עולם הזה? וכל שכן שעה אחת בתורה שהיא חשובה מכל חיי עוה"ב, וכדברי המדרש (ילקוט שמעוני, שמות פרק כ, רמז רצח): "אורח חיים פן תפלוס" – 'שלא תהא נושא

קודם הנתינה, אחר כך הלימוד!

עוד בענין זה:

בגמרא (סוטה כא.) דרש עולא את הפסוק (שיר השירים ח) "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה וגו' בוז יבזו לו", על המבקש לקנות בכסף את זכות התורה, אולם מוסיף עולא שאין הכוונה שיש לבזז לעזריה שעזר לשמעון אחיו ללמוד תורה (ולכן נקרא אחיו 'שמעון אחי עזריה', שכן תורתו היתה בזכות אחיו), ואין הכוונה לר' יוחנן שהיה מתפרנס על ידי בית הנשיא ולכן היה לנשיא חלק בתורתו, אלא כוונת הכתוב להלל ושבנא, שהיו אחים, הלל עסק בתורה ושבנא עסק במסחר, ולבסוף, לאחר שלמד הלל תורה, הציע לו שבנא להשתתף יחד ברווחי עסקיו של שבנא ובזכות לימודו של הלל, שעל כגון זה יצאה בת קול ואמרה: "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה וגו' בוז יבזו לו!"

מה היה ההבדל בין לימודם של שמעון ועזריה ושל ר' יוחנן והנשיא, לבין לימודם של שבנא והלל? התבאר הענין ברמ"א (יורה דעה, סימן רמ"ו), שהמיומא מדברת על הסכם "יששכר וזבולון", והחסרון בהסכם שביקש שבנא לערוך עם הלל היה, שרצו לחלוק ביניהם את לימוד העבר ולא רק את הלימוד שמכאן ואילך, ועל כך אמרו חז"ל "בוז יבזו לו", כי לא ניתן לרכוש זכות של תורה

שכבר נלמדה, אלא רק אם מסייעים מראש ללמוד ומאפשרים לו ללמוד על ידי עזרה זו. וכך התבארו הדברים ב"בית יוסף" (יורה דעה רמו, א).

*

מקור הדברים הוא ברבינו ירוחם, שכתב (בספר "תולדות אדם וחוה" – נתיב שני, סוף חלק רביעי), וזה לשונו: "העוסק בתורה, קודם שיעסקו יכול להתנות שיעסקו חבירו בסחורה ויטול חלק מלימודו, כמו יששכר וזבולון, אבל אחר שעסק כבר ונותן לו חלק בשביל ממון, אינו כלום, כדכתיב 'אם יתן איש את כל הון ביתו וגו'', וזה ענין הלל ושבנא כדאיתא בסוטה, ומסתברא שהעסק אבד, שכבר בטל חלקו, כך כתבו המפרשים".

בשו"ת "טוב טעם ודעת" (חלק א', סימן רי"ז), הביא הגאון רבי שלמה קלוגר מבראדי, בשם בנו ר' חיים יהודה, שדין זה נרמז בפסוק (דברים לג, יח): "שִׁמְחֵם זָבֻלֹן בְּצִאתָם וְיִשְׁשָׁכָר בְּאֵהָלָיו" – דוקא בסדר הזה: קודם זבולון צריך לתת, ואחר כך ילמד יששכר לזכות שניהם, אבל להיפך, שקודם יששכר ילמד ואחר כך זבולון יתן – לא יועיל...

שו"ת "טוב טעם ודעת" – חלק א', סימן רי"ז

מקור לפסק הלכה מעניין של רבי חיים מוולאז'ין

מעניין לענין:

בספר "כתר ראש" (אות סד) מסופר על שאלה שהונחה על שולחנו של הגאון רבי חיים מוולאז'ין, וכך לשון הדברים:

"שאלו לרבינו על דבר קבלת פרס מלימודו לחלק כיששכר וזבולון, שנראה בהשקפה ראשונה שלימודו רק בשכר, ואמר מותר, ואדרבה, אם עינו צר ליתן חלק מלימודו לאחר, נראה מזה שרצונו לקבל שכר לעצמו ולמעט רצון בוראו מפני רצונו, אבל צריך שיהיה מטרת חפצו ומגמתו רק שיעשה רצון הבורא יתברך שמו, ומיניה יתקלם עילאה, שאם לא יקבל פרס, ילמוד רק חצי היום, וכשיקבל פרס ילמוד כל היום ויהיה נחת רוח להקב"ה על ידו יום שלם, ולמחזיקי התורה יהיה שווה בעיניהם אם הוא עובד או אחר עובד, רק שיעשה נחת רוח לפני הקב"ה ביותר, עכ"ל.

לגירסא זו של סיפור המעשה, הרי אין חידוש מיוחד בפסק דינו של רבי חיים מוולאז'ין, שהוא בעצם פסק דינו של הרמ"א (יורה דעה, סימן רמו), אלא שבקונטרס "קדיש לעלם" שחיבר הגאון רבי אליעזר זלמן גרייבסקי מליברפול, הובאה גירסה שונה לחלוטין, כאשר מספר הסיפור הוא רבה של ירושלים, הגאון רבי שמואל סלנט, שהעיד כי המעשה אירע בעירו בימי עלומיו.

וכך סיפור המעשה לגירסת "קדיש לעלם": בעיר סלנט היו שני אחים, אחד עשיר והשני יושב ועוסק בתורה, והעשיר נהג לתת לאחיו שלשה רובלים לשבוע לצרכי מחייתו. לימים הודיע האח העשיר לאחיו כי לא יתן לו עוד את שלושת הרובלים לשבוע – אלא אם כן יתן לו מחצית מזכות לימודו. אולם האח העני סירב להתחייב, בטרם ישאל את פי רבי חיים מוולאז'ין. קם האיש ונסע לרבי חיים כדי להציע בפניו את שאלתו.

השיב לו רבי חיים, שאכן יוכל לתת לאחיו חלק מתורתו בעבור

עזרתו הכספית, אולם יקדים וישאל את אחיו למה לו לגרוע מחלקו, והלא גם בלי זה יש לו שכר גדול, שאינו גרוע מנשים המקבלות שכר רב על שהן מאפשרות ומסייעות לבעליהן ולילדיהן לעסוק בתורה, ומכל מקום אם האח יתעקש – יבטיח לו חלק בשכר תורתו, אך זאת יאמר לו – שאמנם יהיה לו שכר על לימודו, אך בלימוד מתוך הדחק לא יהיה לו חלק!

מנין לקח רבי חיים מוולאז'ין חילוק זה, בין זכות הלימוד עצמו לזכות הלימוד מתוך הדחק?

הגאון רבי אליעזר יהודה וולדנברג, בעל שו"ת "ציץ אליעזר", מצא לכך מקור נפלא – בשולי דרשת הגמרא שהובאה לעיל, שהפסוק "בוז יבזו לו" מתייחס להלל ושבנא, ועל כך כותב רש"י: "הלל עסק בתורה מתוך עוני רב כדמפרש במסכת יומא", עד כאן לשונו.

מה ביקש רש"י ללמדנו בהערה זו? ואיזו נפקא-מינה יש לעניינינו אם הלל למד מתוך עוני רב או מתוך עוני בלבד? עמד על כך ה"בית יוסף" ב"אבקת רוכל" (סימן ב'), וביאר שרש"י בא ללמדנו שאילו לא היה עני כלל, היה בכלל אסור להתנות כך, ומה שכתב שהיה זה "עוני רב", כי משום כך רצה שבנא שיתחלקו גם על העבר – כדי שיפרנסנו להבא וגם יספיק לו כלי בית, כי היה ביתו ריקם מכל טוב.

אולם ה"ציץ אליעזר" חידש, שדברי רש"י הם המקור לדברי רבי חיים מוולאז'ין, שכן זהו החילוק בין הלל ושבנא לבין שמעון אחי עזריה – שהלל למד תורה מתוך עוני רב ודחק גדול, ושבנא רצה שיהא לו חלק בלימודו מתוך הדחק, ועל כן יצאה בת קול ואמרה "אם יתן איש וגו' בוז יבזו לו", ומכאן הוציא רבי חיים את ההלכה שלמרות שאפשר להסכים לתת שכר מחצה מלימודו, כשמעון אחי

תורה! (וכדברי הרמב"ם בפ"ג מהלכות תלמוד תורה הי"ב).
"אבדת רוכל" – סימן ב'; "כתר ראש" – אות סד; קונטרס "קדיש
לעלם"; שו"ת "ציץ אליעזר" – חלק טו, סימן לה

עזריה, אבל אין להסכים על נתינת חלק השכר המיוחד שמגיע לו
על הלימוד מתוך הדחק, ואולי זה הוא מפני ששכר העמלות
והלימוד מתוך הדחק מגיע לכדי עצם הזכיה להשגתה וקיומה של

הפולמוס ההילכתי: האם יכול זבולון להיות שותף בשכר לימודו של יששכר?

אתה הוא שכבשת יצרך ונשאת משא המצות ולא נטית להנאה
מצויה, אלא עזבת את תאוותך וסבלת עול יוצרך וסיגפת עצמך
ביראתך, עתה בא וקבל שכרך ותהנה מזיו השכינה וכו', וזה השוטה
שמכר תעניתו, אכלה כלבא לשירותיה, מה שכר יש לו לפני השם
יתברך – וכבר נטל דמים וכו'."

ומוסיף רב האי שאדם זה קרוב לקבל פורענות מלקבל שכר, כי
עשה שם שמים פלסתר וכקרדום לאכול בה לחם. אבל ודאי מי
שמאכיל עני או חכם לברכו, יש לו שכר על כך ויש לו הנאה בכך
כברכת אותו עני או אותו חכם, וכן המסעד מקיימי מצות כדי
שיוכלו לקיים, יש לו שכר על כך ולהם, וביותר מי שעוזר עסוקין
בתורה ובמצות להפנות ליבותיהם לעסוק בה, יש לו שכר והשכר
שיש לו על פעולתו הוא. אולם מי שמשיא עצמו לקנות שכר חבירו
בדמים או במתנה, לבוז הוא ולעג, וכל הון יקר וחמודות אין אדם
קונה בו שכר חבירו, וכן כתוב "אם יתן איש את כל הון ביתו
באהבה – בוז יבזו לו!"

שו"ת מהר"ם אלשקר – סימן קא

לעומת דברי רבינו ירוחם, הבית יוסף והרמ"א, שתמכו בהסכם
"יששכר וזבולון", ניצבים דברי רב האי גאון שהובאו בתשובות
מהר"ם אלשקר (סימן קא).

רב האי נשאל אודות מי שנתן לאדם זהב על מנת שיקרא
בתורה וזכות הקריאה תהיה לנותן הזהב, וכן מי שנהג להתענות
ומכר את זכות התענית לאדם אחר – האם מועיל כגון זה?
והוא משיב בחריפות: "דברים אלו דברי הבל שאין לסמוך
עליהן, ואידך יעלה על לב כי שכרו של זה על מעשים טובים שעשה
יהיה לזה, והלא הכתוב אומר 'צדקת הצדיק עליו תהיה', וכן אמר
'ורשעת הרשע עליו תהיה', כשם שאין אדם נתפס בעוון זולתו – כך
אין אדם זוכה בזכות זולתו, היחשוב כי מתן שכר של מצות דבר
שישאהו אדם בחיקו וילך, כדי שיתן זה מתן שכרו לזה? אילו ידעו
מה הוא השכר – לא היה זה נותנו לזה, ולא זה מקבלו מזה.
"וכן הוא מתן שכר כבוד ויקר שנותנים לו לצדיק על מעשיו
הטובים, וכתות כתות הם שהן מקבילות פני שכינה ומקלסין
לפניהם שבה ואומרים לו לצדיק: עלה למדרגתך ועמוד במחיצתך,

בין שכר הסגולי לשכר הגמולי

כי עין לא ראתה ואין מי שיראהו אלא רק הפועל והעושה, שהרי
לא יתכן שאדם ישתה לרוות צמאונו ויאכל להשביע נפשו – וחבירו
שלא אכל ולא שתה ישבע וירוהו כתוצאה משתיית הראשון, אף
שהשני טרח והתאמץ להביא לראשון את לחמו ומימיו, שכן בפועל
גופו של השני ריק ממאכל ושתיה!

על שכר זה כתב רב האי שלא יוכל זבולון לקבל גם אם
יתמוך ביששכר.

אולם לגבי סוג השכר השני – השכר הגמולי שאינו בא מהמצוה
עצמה אלא מהקב"ה – יכול זבולון להשתתף, שהרי הקב"ה המשלם
את השכר ודאי ישלם גם למי שמחזיק בתלמיד-חכם ומסייע לו
ללמוד תורה.

לשכר זה התכוונו רבינו ירוחם והרמ"א, שאפשר להשתתף בו!
שו"ת "אמרי בינה" – חלק א', חלק השו"ת, סימן יג

הגאון רבי מאיר אויערבך מקאליש, בעל "אמרי בינה", מצא
דרך נפלאה ליישב יחדיו את שתי השיטות – של רבינו ירוחם
והרמ"א ושל רב האי.

זאת על יסוד מה שהוא מאריך לבאר על פי מה שלמד, כעדותו,
מפי סופרים וספרים, כי יש שני סוגי שכר על קיום מצוה: האחד –
שכר סגולי הדבק במקיים המצוה על ידי המצוה עצמה, שכר שאין
לו קץ ועין לא ראתה א-לוקים זולתך, והשני – שכר גמולי, שהקב"ה
משלם את שכרו כיד המלך, וזהו חסד מיוחד מלפניו יתברך,
שמשלם שכר לעושה המצוה – בנוסף לשכר הסגולי שאין קץ לו
ואשר כבר זכה בו על ידי קיום המצוה, והרי זה כמי שאומר לאדם
רעב וצמא: אכול ושתה מן המטעמים שלפניך, ואשלים לך על כך
שכר רב...

מעתה, מטעים ה"אמרי בינה", נוכל לומר שלגבי עצם שכר
התורה והמצוה הדבק בפעולה – ודאי אין כל אפשרות להשתתף בו,

פנינה נפלאה: צדקה עם עמלי תורה מגינה ומצילה – כלימוד תורה בפועל!

הימים תמצאנו?"

ויישב בביאור נפלא:

בגמרא (סוטה כא.) מצאנו: "אמר רבי יוסף: מצוה, בעידנא
דעסיק בה מגנא ומצלא, בעידנא דלא עסיק בה – אגוני מגנא,
אצולי לא מצלא. תורה, בין בעידנא דעסיק בה ובין בעידנא דלא
עסיק בה – מגנא ומצלא". בדרך כלל רגילים לפרש שכוונת רבי
יוסף לחלק בין המקיים מצוה לבין הלומד תורה, שהמקיים מצוה
זוכה אמנם שהמצוה תגן עליו מן היסורים ואף תציל אותו מן

אגב ענין זה:

במדרש (קהלת רבה, פרשה יא), על הפסוק "שלח לחמדך על פני
המים", מצאנו כדברים האלה: "אמר רבי ביבי: אם בקשת לעשות
צדקה – עשה אותה עם עמלי תורה, שאין מים האמור כאן אלא
דברי תורה, שנאמר: הוי כל צמא לכו למים".

לכאורה, שאל מרן הגאון רבי צבי פסח פראנק, רבה של
ירושלים, הלא צדקה חייב לתת לכל עניי ישראל, לאו דוקא
לעמלי תורה? ועוד: לפי זה, כיצד יתבאר סוף הפסוק: "כי ברוב

ונכנס, אמר לו: רבי, פרנסני! אמר לו: בני, קרית? אמר לו: לאו. שנית? א"ל: לאו. אם כן, במה אפרנסך? אמר לו: פרנסני ככלב וכעורב, פרנסיה. בתר דנפק, יתיב רבי וקא מצטער ולאחר שיצא, ישב רבי והצטער) ואמר: אוי לי שנתתי פתי לעם הארץ", עד כאן מדברי הגמרא.

מדוע טרחה הגמרא להדגיש שרבי הצטער רק **לאחר** שרבי יונתן בן עמרם יצא?

לדברינו, הסבר הדבר פשוט ונפלא: כל עוד היה רבי יונתן לפניו, הרי עסק רבי במצות הצדקה ומצוה זו הגנה והצילה עליו, שהרי "מצוה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא", אבל לאחר שיצא וכבר הסתיימה מצות הצדקה ושוב לא היה בכוחה של הצדקה להצילו, שהרי "בעידנא דלא עסיק בה – אגוני מגנא, אצולי לא מצלא", ועל כן הצטער רבי כשסבר בטעות כי רבי יונתן אינו תלמיד חכם: "אוי לי שנתתי פתי לעם הארץ", כי אילו נתתי את פיתי לתלמיד חכם – הרי אף עתה היתה מצות לימוד תורה עומדת לי להצילני מן היצר! ודברי פי חכם חן;

"שביבי אור", עמוד קצב; "פניני רבינו צבי פסח" עה"ת

היצר הרע, שלא יכשילו בחטא – אך זאת רק בזמן שעוסק במצוה **בפועל**, ואילו משסיים את המצוה, אמנם היא מגינה מן היסורים אך שוב אינה מצילה אותו מן היצר, ולעומת זאת הלומד תורה זוכה שלימודו יגן עליו מן היסורים ויצילו מן היצר הרע – גם לאחר הלימוד.

אולם נוכל לבאר את דברי הגמרא באופן נוסף: מצות צדקה, כאשר אינו מקפיד לתת את הצדקה לעמלי תורה, מצילה ומגינה רק בזמן שעוסק בה, אך לאחר שהסתיימה המצוה שוב אינה מצילה, אבל **צדקה שעושים עם עמלי תורה**, הרי זה כאילו נותן הצדקה לומד בעצמו – כפי שראינו לגבי יששכר וזבולון, ועליה נאמר סופו של הפסוק בקהלת: "כי **ברוב הימים** תמצאנו", כלומר: במקרה שכזה הצדקה מצילה אותו מן היצר הרע תמיד, גם בזמן שאינו עוסק בה!

בעקבות זאת, הוסיף הגר"פ פראנק פנינה נפלאה בביאור המסופר בגמרא (ובא בתרא ח.): "רבי פתח אוצרות בשני בצורת, אמר: יכנסו בעלי מקרא, בעלי משנה, בעלי גמרא, בעלי הלכה, בעלי הגדה, אבל עמי הארץ אל יכנסו. דחק רבי יונתן בן עמרם

לא מדין צדקה, אלא כדי שיהיה מי שיוכל ללמוד את כל התורה כולה!

שהרי מי שיש לו נכסים, ויכול לעסוק בהם ולהרויח, מסתבר לומר שאף אם מחמת חשקו בלימוד התורה אינו רוצה להתעסק בנכסיו, אלא ללמוד תורה ולהתפרנס מצדקה – אין חייבים לתת לו, אלא ימכור תחילה את מה שיש לו ויתפרנס מזה, ואחר שיכלו המעות ההם יהיה רשאי אז לקבל צדקה, כי אז הוא ממש עני, ואף שהוא עצמו גרם לזה שלא בשביל לימוד תורה, והוא פושע, בכל זאת חייבין לפרנסו מצדקה, כפי שאמרו בפירוש (בבא מציעא ט:): 'דאי בעי מפקר לנכסי והוי עני וחזי ליה', אך בטרם כלו מעותיו אין לגביו מצות צדקה ואין חייבים להחזיקו.

נמצא, אם כן, שלא היתה מצוות צדקה על זבולון לתת ליששכר, אך מכל מקום היה זה דבר גדול ומצוה גדולה מאד, ואף לתת את המחצית בתורת שותפות, וזהו ממצות לימוד ועסק התורה, שאמרה תורה לכל מי שאינו יכול ללמוד, או משום שאינו יודע כלל ללמוד, או מפני הטרדות שיש לו – שישפיק לאחרים הלומדים את צרכיהם, ואז 'תיחשב לו כאילו לומד בעצמו', כלשון הרמ"א.

כי כאשר נפשו של אדם חשקה בתורה, ורוצה ללמוד כל הזמן, יכול אדם אחר להתנות עמו שיהיו שותפים בדרך זה: שהוא יעסוק בענייני פרנסה, ו'שותפו' התלמיד חכם יעסוק בתורה, ויחלקו בין שניהם את שני ענייני הרווחים שיתן להם הקב"ה, כדברי הש"ך (שם, ס"ק ב): ששכר התורה של זה ושכר מה שירויח זה – יתחלקו בין שניהם.

וכיון שבעצם מצד מצוות לימוד התורה, צריך כל אחד ללמוד בעצמו את כל התורה כולה ולדעת אותה, שעל כן כתב **הרמב"ם** (פרק א' מהלכות תלמוד תורה הלכה י'): 'עד אימתי חייב ללמוד תורה? עד יום מותו, שנאמר "זמן יסורו מלבבך כל ימי חיך", וכל זמן שלא יעסוק בתורה – הוא שוכח, ואמנם כמעט כל האנשים אינם יכולים ללמוד כראוי כל ימי חייהם, אך קיימו את המצוה

אריכות נפלאה בכל שלל ענייני 'עסק ישכר וזבולון הלכה למעשה', האריך **הגאון רבי משה פיינשטיין, בעל שו"ת "אגרות משה"** (יורה דעה, חלק ד', סימן לז), כאשר הוא קובע כי שותפות ישכר וזבולון אינה מעניין צדקה כלל, וכי שבט יששכר היו עניים, חלילה! הלא גם ליששכר היה חלק בארץ ישראל ולקח נחלה, כמו זבולון וכל השבטים! ועוד: **רש"י** פירש בפסוק "כי שפע ימים יינקו", שלכן כתב הפסוק "יינקו" – לשון רבים, שכן הכוונה ליששכר וזבולון, שלשניהם יהיה פנאי לעסוק בתורה, ו'שפוני טמוני חול' פירש: 'טרית וחלזון וזכוכית לבנה היוצאים מן הים ומן החול ובחלקו של ישכר וזבולון היה'. ואם כן מפורש בפסוק שגם שבטו של יששכר לא היו עניים, ולא היה צריך לפרנסו מדין צדקה, ואף זבולון לא היה יכול לתת ליששכר על חשבון הצדקה שהיה צריך לתת!

לא צדקה היתה זו – קובע ה"אגרות משה" – אלא **שותפות ממש**: זבולון נתן ליששכר את שכר הפועלים בשדות, וכל מה שהיה צריך יששכר לשלם עבור מלאכת האנשים, שלא הלכו לעבוד בשדה אלא למדו תורה, ועוד: שמכיון שאנשי שבט יששכר עסקו רק בתורה – לא יכלו גם נשותיהם ללכת לשדות, שהרי היה עליהן לשמש את בעליהן ובניהן, אף הגדולים, במלאכות האפיה והבישול ולהביא מה שצריך לקנות. את כל ההוצאות הללו שלם זבולון, וכאשר ערכו את חשבון הרווחים, ולאחר שזבולון היה מנכה את כל ההוצאות שהוציא עבור יששכר, היו מתחלקים ביניהם ברווחים, כפשטות הלשון.

ומובן לפי זה, מדוע לא הזכירו **הטור והרמ"א** דין זה בהלכות צדקה, אלא בהלכות תלמוד תורה (יורה דעה רמו, א) – משום שאין כאן מצות צדקה כלל, שכן בני יששכר לא היו עניים, אלא מדין אחר שישנו רק לגבי לימוד התורה, אף במי שאינו עני:

את כל התורה כולה שבכתב ושבעל פה בכמותה ובאיכותה ובעמקותה, וכך על ידי שניהם שייך שתקיים מצות לימוד וידעת כל התורה, שהוא דבר גדול לכל ישראל.

מובן היטב לפי זה, מדוע כל זה הוא רק כאשר **התנו ביניהם**, כי בלי זה אין לזבולון כלום, אף לא מצוות צדקה – שהרי יששכר אינו עני ואינו יכול ליטול מן הצדקה, אלא הוא רק לימוד התורה ממנו, שמתקיימת מצוות לימוד התורה של זבולון – על ידי שנותן ליששכר מחצית מרווחיו, כפי שהתנו ביניהם, כך יוכל יששכר לעסוק בתורה כל העת, וכך תתקיים על ידי שניהם מצוות לימוד התורה בכל ענייניה:

(בהמשך דבריו מאריך ה"אגרות משה" להוכיח, ששותפות זו אינה אלא כאשר חולקים שוה בשווה ממנו, ורק כשהיא לזמן ארוך, שבו יהיה לומד התורה במנוחה, וכן כתב שצריך לעשות שותפות זו דוקא עם אדם שמחשיב את לימוד התורה ביותר, ולא למי שעושה זאת גם משום אהבתו ליששכר – לא מצד שהוא חכם בתורה, אלא משום שהוא שכנו וקרובו וכדומה, ועיין באריכות דבריו הנפלאים). שו"ת "אגרות משה" – יורה דעה, חלק ד', סימן לז

מאחר ועסקו בה כל חייהם לפי כוחם, אך הלא אנשים רבים אינם יכולים ללמוד, שכן צריכים הם לעבוד לפרנסתם בשדות ובכרמים לחיותם, והרי הם אנוסים ו'אונס רחמנא פטריה', ונמצא אם כן שמצות לימוד התורה וידעתה בכל פרטיה ודקדוקיה – לא קיימו ממש אלא יחידים שבדורות הראשונים, וגם הם לא תמיד בדרך הטבע אלא בדרך נס, כאותם חסידים הראשונים שעליהם נאמר (ברכות לב): 'מתוך שחסידיהם הם – תורתן משתמרת...' שכן לימוד התורה כולה בכמותה ובאיכותה ובעמקותה הוא כמעט אי אפשר, אף לאנשים חכמים גדולים ביותר אף בזמן חכמי התלמוד, ואף לדורות הנביאים ויהושע וזקנים לא היה לרובא דרובא, וגם כמעט לכולם, שיוכל איש אחד ללמוד כל התורה כולה כשיצטרך גם לעבוד לפרנסתו בשדות וכרמים וכדומה.

ומשום כך, עשו יששכר וזבולון שותפות: שיששכר שנפשו חשקה בתורה ביותר – יעסוק רק בתורה, וזבולון יעסוק בפרנסה, בכל עבודת שתי הנחלות של ישכר ושל זבולון, וגם בפרקמטיא משום שלא היו הרבה שדות וכרמים בנחלתו, ושיחלקו שוה בשוה בשכר – בין בשכר הגשמי, שבא על ידי מעשיו של זבולון, ובין בשכר לימוד התורה כל הימים – שבא מיששכר, וזאת כדי שיששכר יוכל ללמוד

'זבולון' יכול לבחור את ה'יששכר' שלו – אף כשיש גדולים ממנו בתורה!

תלמיד עדיף, כי על ידו יעשה חכם! אילו היה זה מדין צדקה – היה הדין הפוך, כי לענין צדקה, כאשר יש שני תלמידי חכמים הצריכים לצדקה, הרי הגדול בחכמה קודם (וכמבואר בשולחן ערוך רנ"א, ט).

וכמו כן מסתבר, שאף כשיש שני תלמידי חכמים, ואחד מהן כהן, אם הישראלי נוח לו יותר מטעם כלשהו אין עליו חיוב לעשות שותפות דוקא עם הכהן (ורק אם גם הכהן נוח לו כמו הת"ח השני, יצטרך לעשות עם הכהן).

שו"ת "אגרות משה" – שם

נפקא מינא נוספת מן הקביעה שנתנית זבולון ליששכר לא היתה מדין **צדקה**, אלא מגדר **שותפות**, מעלה ה"אגרות משה" בהמשך תשובתו: שיוכל לעשות הסכם 'יששכר וזבולון' עם כל תלמיד חכם שהוא חפץ בשותפות עמו, אף שיש ת"ח גדול יותר! ואדרבה, הוא מוסיף, יתכן שיש עדיפות למי שהוא עדיין 'תלמיד': שעל ידי שיפרנסו בכבוד ובלא טירדא כלל יוכל לגדול בתורה, כאשר מצינו בשמעון אחי עזריה. ואדרבה, מצאנו ששבנא אחי הלל רצה גם כן לעשות שותפות עם אחיו הלל אחר שכבר גדל בתורה, ולא הועיל כלום. הרי מפורש שמי שמבקש דווקא חכם גדול לעשות עמו שותפות – אין בכך שום מעלה ועדיפות, אלא דוקא עם

ליששכר יש 'קנין הגוף' בתורה, ולזבולון – רק 'קנין פירות'

(המחזיק בזכות לאכול הפירות, נחשב כבעל הנכסים, ולא מי שבידו קנין הגוף אך אינו רשאי לאכול את הפירות, וריש לקיש אמר: קנה לוקח, שלדעתו 'קנין פירות' לאו כקנין הגוף דמי).

והקשו **התוספות**: לשיטת ר' יוחנן, ש'קנין פירות' כקנין הגוף, ומשום כך אם מכר הבן בחיי האב ומת הבן בחיי האב לא קנה לוקח, אם כן מה שהתקינו באושא שאשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה, הבעל מוציא מיד הלקוחות – מדוע נזקקו לתקנה זו (=הלא ממילא לא תחול המכירה, כיון שהבעל אוכל פירות נכסי מלוג, וקנין פירות כקנין הגוף, והאשה אינה יכולה למכור)? ותירצו בתחילה, שאמנם לר' יוחנן אין צורך בתקנת אושא. ולאחר מכן תירצו שקנין הגוף של האשה עדיף, שכן אין לבעל פירות **אלא מכוחה**, ולכן יכולה למכור אף שקנין הפירות הוא של הבעל, ועל כך באה תקנת אושא, שאם מתה – יוכל הבעל להוציא מיד הלקוחות. עוד תירצו, שמאחר ואין לבעל פירות אלא מתקנת רבנן, על כן קנין הגוף של האשה עדיף.

בעקבות דברי הרמ"א, שיוכל אדם להתנות עם חבירו שהוא יעסוק בתורה, והוא ימציא לו פרנסה ויחלוק עמו השכר, הסתפק **הגאון רבי דוד שפרבר מבראשוב, בעל שו"ת "אפרקסתא דעניא"** (חלק ג', יורה דעה, סימן קפ): האם יכול זבולון למכור לאדם שלישי – את החלק שלו בתורתו של יששכר?

ורצה לתלות זאת בשלושת תירוצי **התוספות** (ובמות לו: בד"ה קנין) בסוגית הגמרא הדנה בדברי המשנה: 'הכותב כל נכסיו לבנו לאחר מותו (=שכתב 'מהיום ולאחר מיתה', ואין לאב בהן אלא אכילת פירות בחייו – רש"י), האב אינו יכול למכור – מפני שנתן (את קנין הגוף) לבן, והבן אינו יכול למכור – מפני שהן ברשות האב (לאכילת פירותיהם). מכר האב – מכורין עד שימות הוא (ויכול הלוקח לאכול פירות כל ימי חייו האב, שזכה בזכות שהיה לאב בהן), מכר הבן – אין ללוקח כלום עד שימות האב', עד כאן מדברי המשנה.

ובגמרא נחלקו: מכר הבן בחיי האב, ומת הבן בחיי האב – ר' יוחנן אמר: לא קנה לוקח, שלדעתו 'קנין פירות' כקנין הגוף דמי

ומתענג כבגן עדן!

עתה חוזר הגר"ד שפרבר לספקו אודות יכולתו של זבולון למכור את חלקו בתורתו של יששכר, שפתרוננו תלוי בתירוצי התוספות: לתירוץ הראשון, שלא חילקו בין קנין פירות לקנין פירות, אם כן אף כאן, כמו שיששכר יכול למכור – כך יכול זבולון למכור מקנין פירות שלו, ואפילו לתירוץ השלישי, שקנין פירות של הבעל גרוע משום שאינו אלא מתקנת רבנן, ולכן הוצרכו לתקנת אושא, מכל מקום בנדון שלפנינו, יש לומר ש'קנין הפירות' של זבולון בתורתו של יששכר עדיף מקנין פירות של הבעל בנכסי מלוג, שהרי התורה זיכתה לו – כלשון הפסוק "שמח זבולון בצאתך".

אבל לתירוץ השני בתוספות, שקנין הפירות של הבעל גרוע מכיון שלא בא אלא מכח האשה, ולכן הוצרכו לתקנת אושא, אם כן אף כאן, הלא 'קנין פירות' של זבולון אינו אלא מכח יששכר, ובכגון זה לא שייך לומר 'קנין פירות כקנין הגוף', שיוכל למכור.

והוא מסיים במליצת דרוש: אמת (תורת אמת) קנה (מיששכר) – ואל תמכור...

שו"ת "אפרקסתא דעניא" – חלק ג', יורה דעה, סימן קפ

מעתה, אומר ה"אפרקסתא דעניא", גם בעסק התורה והמצוות שייך 'קנין פירות' ו'קנין הגוף': 'קנין פירות' הוא כפשוטו: שכר הלימוד או עשיית המצוות לעולם הבא, שהשכר **יוצא וצומח** מגוף התורה ומצוות. ו'קנין הגוף' הוא לפי מה שפירשו את מאמר חז"ל 'שכר מצוה מצוה': שגוף עשיית המצוה והעונג שיש לו בשעת עשייתה – הוא עצמו שכר עצמי, ואדרבה, שכר זה נעלה יותר מכל העולם הבא, כדבריהם ז"ל: 'יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא'.

ואם כן, יש הבדל רב בין יששכר לזבולון: זבולון הנותן לפיו של יששכר, אף שהוא שותף בשכר הלימוד של יששכר, מכל מקום אינו שותף אלא ב'קנין פירות', שהוא שכר עולם הבא, מה שאין כן ב'קנין הגוף', שהוא 'שכר מצוה מצוה' עצמה, דהיינו: בעונג הלימוד, הרי אי אפשר שיהיה לזבולון חלק בו, ואם כן אין לזבולון אלא 'קנין פירות'.

ויתפרש לפי זה לשון הפסוק: "שמח זבולון בצאתך" – דוקא בצאתך מן העולם, כמו שדרשו במדרש, מה שאין כן 'יששכר' – באהלך", מיד בשבתך באהלי תורה כבר אתה שמח בתורתך

שמחתו הפומבית של זבולון, מול שמחת יששכר שהיא בהצנע לכת

אולם אנשי שבט יששכר, לומדי התורה – הם צריכים ללמוד בהצנע לכת, שהרי נאמר (משלי יא, ב): "ראת צנועים חכמה". הוא אשר אומר הכתוב "שמח זבולון בצאתך" – אף בפומבי, אולם "יששכר באהליך" – לא ברחובה של עיר, לא בפומבי... (עוד ביאר לפי זה, את מאמר חז"ל [ברכות ה:]: 'רבי אלעזר חלש, על לגביה רבי יוחנן. חזא דהוה קא גני בבית אפל, גלייה לדריעה ונפל נהורא' [=רבי אלעזר נפל למשכב, נכנס אצלו רבי יוחנן וראה ששוכב הוא בבית אפל, גילה את זרועו ונהיה אור בבית, שהיו בשרו מבהיק מיופיו]. ולכאורה: למה דוקא זרועו? מדוע לא זרע מצחו? ויש לתרץ, שדבר גלוי אינו יכול לזרוח, רק דבר מוסתר יכול לזרוח, כמאמר רבא [מועד קטן טז:]: 'כל העוסק בתורה מבפנים – תורתו מכרזת עליו מבחוץ'.

מפי אבי מורי שליט"א

על הפסוק "שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך" (דברים לג, יח), אומר אבי מורי, הרה"ג ר' שבתי דוב רוזנטל שליט"א: מצאנו בשו"ת הרשב"א (חלק א', סימן תקפא), אשר דן בענינו של ראובן, שהיה לו בית סמוך להיכל בית הכנסת, והקדישו לבית הכנסת, ורצה ראובן לכתוב על פתח ההיכל את שמו, האם יכולים חלק מהציבור לעכב על ידו שלא יכתוב את שמו על תרומתו? והרשב"א השיב, שאינו רואה שיוכלו הצבור לעכב, שכן אף התורה מפרסמת עושי מצוה, כפי שראינו שכתבה "וישמע ראובן ויצילו מידם", וכן בבעז "ויצבט לה קלי", ואם התורה עשתה כן – צריכים אנו להלך אחר מידותיה שהן דרכי נועם, ולפיכך 'מפרסמין עושי מצוה'.

נמצא, אם כן, שאנשי שבט זבולון, תומכי התורה, יכולים לשמוח גם כאשר הם מתפרסמים במעשי הצדקה שעושים ובעיקר בהחזקת התורה, שהרי 'מפרסמין עושי מצוה', כדברי הרשב"א.

חידוש נפלא: גם 'זבולון' נחשב כ'אומר' – בתורתו של 'יששכר'!

ועדיין יש להבין: אמנם ראינו שהיה לעזריה חלק בתורתו של שמעון, אך מדוע צריכה היתה המשנה להזכיר את שמו בהביאה את דברי שמעון בענין שחיטה שלא לשמה?

אך הנה, ידענו כי אחד מארבעים ושמונה הקניינים שהתורה נקנית בהם, הוא: 'האומר דבר בשם אומרו' (אבות ו, ו), ומכיון שלעזריה היה חלק בתורת שמעון – נחשב אף הוא ל'אומר', ועל כן הביאה המשנה אף את עזריה כ'בעל הדברים'!

ודברי פי חכם חן;

מכתב הסכמתו של הגר"מ שפירא שליט"א לספר "הנה אמונה" (שיעורים על י"ג עיקרי אמונה, שנרשמו מפיו)

פנינה נפלאה אודות עוצמת חלקו של זבולון בתורתו של יששכר, שמע הגאון רבי משה שפירא זצ"ל, 'מדיד נפשי המנוח, הגאון רבי שמעון משה דיסקין זצ"ל' (מראשי ישיבת "קול תורה"): במשנה בתחילת מסכת זבחים (א, ב) נאמר: 'יוסי בן חוני אומר: הנשחטים לשם פסח ולשם חטאת פסולים, שמעון אחי עזריה אומר: שחטן לשם גבוה מהם כשרין, לשם נמוך מהם פסולים'. ורש"י (זבחים ב.) מפרש: 'שמעון אחי עזריה – על שם שעזריה עסק בפרקמטיא וסיפק צורכי שמעון אחיו בשעה שהיה עוסק בתורה, והתנו ביניהם שיהא חלק לעזריה בשכר תלמודו של שמעון, כדאמרינן בסוטה (כא.)': 'אם יתן איש את כל הון ביתו וגו' – לא כשמעון אחי עזריה, לפיכך נקרא על שמו שלמד על ידו'.

עבודת ה' – לא במערות, ביערות ובבדידות!

צא. משנה: אין שוחטין את הפסח על היחיד.

טוב לעשות בבדידות ולא בבלבול, נערים נשים וטף! ועל כך השיב לו משה רבינו (להלן, פסוק כו): אדרבה, "וגם מקננו יילך עמנו כי ממנו נקח לעבוד את ה'", דהיינו: מעצם ריבוי האנשים, הנשים, הטף והצאן קדשים ניקח רוח קדושה וטהרה לעבוד את ה'! והוא מסיים: ולרמז כל זה אנו אומרים בליל ט"ו בניסן: "כל דכפין ייתי וייכול כל דצריך ייתי ויפסח" – כי כינוס לצדיקים טוב לנו, בספרנו בניסי ה' ובנפלאותיו! "חתם סופר" – חידושי סוגיות (לונדון תשכ"א), סוגיה ח'

הפילוסופים הראשונים – כתב הגאון בעל "חתם סופר" – נהגו לברוח אל המערות, ליערות ולמדבריות, שכן הסכימו כל החכמים שהבדידות טובה היא לעבודת ה'. אולם תורתנו הקדושה גורסת את ההיפך, כי אדרבה, עיקר עבודת ה' היא ברבים ואין דומים רבים העושים מצוה למועטים העושים מצוה, ומשום כך אמרו במשנה לפנינו: "אין שוחטין את הפסח על היחיד". זו היתה טענת פרעה (שמות י, יא): "לכו נא הגברים כי אותה אתם מבקשים", כלומר: הרי מבקשים אתם לעבוד את ה', ואותה

השקן משוכנע שכולם שקרנים...

צא. אמר רבה בר הונא אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא בית האסורין דנכרים, אבל בית האסורין דישאל – שוחטין בפני עצמו, כיון דאבטחינהו – מפיק ליה, דכתיב "שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב".

חז"ל העידו (בכורות יג:): "עכו"ם לא קיימי בדיבוריהו". הגויים אומרים (עבודה-זרה ע:): "יהודאי לא מנטרי שבתא, דאי מנטרי שבתא – כמה כיסי קא משתכחי בשוקא". אין הם מסוגלים להאמין שיתכן דבר כזה, לעמוד על קיום האמת, לקיים מה שהלב הוגה וחושב. הם לא מעלים על דעתם שיש אנשים המשווים בין הכרתם למעשיהם, אנשים שמעשיהם שווים להכרתם, אנשים שיש להם האומץ והגבורה לקיים את דבר ה', לשמור על השבת גם כאשר הדבר כרוך בהפסדים כספיים גדולים, הגויים מסרבים להשתכנע שיש בעולם אנשי רוח, אנשי אמת, המדברים אמת ומקיימים את דבריהם. מכלל זה, הטעים הגר"ח זייצ'יק, נגזר מכך גם הדין ההלכתי בגמרא לפנינו, שמי שהבטיחוהו להוציאו מבית האסורים, אין שוחטין עליו בפני עצמו, שמא לבסוף לא יוציאוהו ויבוא הפסח לידי פסול, אך אין הדברים אמורים אלא בישראל הכלוא בבית אסורים של נכרים, אבל בבית האסורים של ישראל – שוחטין עליו בפני עצמו, "כיון דאבטחינהו – מפיק ליה", שנאמר (צפניה ג, יג): "שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב". שכן מי שלא טעם את טעם השליטה על עצמו, לא יכול להבין את חבירו השולט ביצרו וכובשו, ואף איננו מאמין ולא מסוגל להעלות על דעתו כי תיתכן מציאות שבה האפשרות לשלוט ביצר.

הגר"ח זייצ'יק סיפר, כיצד היה עד לכך בעצמו, כאשר הוגלה למחנה עבודה בסיביר, שבו כפו על האנשים עבודות פרך יחד עם גויים שונים מאומות רבות. באחת ההזדמנויות, סיפר לחבריו האסירים את סדר החיים של יהודים, את חיי המשפחה הטהורים והנקיים, הפרישות והזהירות, והם פתחו עיניים תמהות והדברים נראו להם כה מוזרים – עד שהקהילו את כל הפועלים וסיפרו להם בהשתוממות ובתדהמה על הפלאות שנתגלו לפנייהם, והשומעים עצמם סירבו להאמין שיש דבר כזה בעולם... והם הם הדברים: מי שלא שולט ביצרו – לא יאמין שאחרים יכולים לשלוט בו, ומי שאינו מקיים את כל היוצא מפיו – יהיה תמיד בטוח שכל הבריות הם שקרנים. אשר על כן, "ולא האמין" של סיחון הוביל לכך ש"לא נתן"... "קול צופיד" – חלק ג', הפטרת חוקת

בספר שופטים (יא, יב-כ) מסופר: "וישלח ויפתח מלאכים אל מלך בני עמון לאמר מה לי ולך כי באת אלי להלחם בארצי. ויאמר מלך בני עמון אל מלאכי ויפתח כי לקח ישראל את ארצי בעלותו ממצרים וגו'. ויוסף עוד ויפתח וישלח מלאכים אל מלך בני עמון. ויאמר לו כה אמר ויפתח לא לקח ישראל את ארץ מואב ואת ארץ בני עמון. כי בעלותם ממצרים וגו' וישלח ישראל מלאכים אל מלך אדום לאמר אעברה נא בארצך ולא שמע מלך אדום וגם אל מלך מואב שלח ולא אברה וגו' ולא האמין סיחון את ישראל עבר בגבולו ויאסף סיחון את כל עמו ויחננו ביהיצה וילחם עם ישראל". אך הנה, הפלא ופלא, בפסוקי התורה (במדבר כא, כא-כג), כאשר מסופר על אותו מאורע בדיוק, נבחין בנקל בשינוי לשוני לעומת לשון הנ"ך: בתורה נאמר (שם, פסוק כג): "ולא נתן סיחון את ישראל עבור בגבולו", ואילו לפנינו נאמר "ולא האמין סיחון את ישראל עבור בגבולו".

ביאור מוסרי עמוק אמר על כך הגה"צ רבי חיים זייצ'יק, בספרו "קול צופיד":

אמנם, כמסופר בתורה, עובדה היא שסיחון לא נתן ליהודה לעבור בגבולו, אך לסירוב זה היתה סיבה, והיא המופיעה בפסוקי הנ"ך: "ולא האמין", סיחון לא האמין לדברי ישראל כי הם מתכוונים רק לעבור בגבולו, ולא לשום מטרה אחרת. הבטיחו לו שלא יפגעו בו, "רק נעבור, לא נשתה מי באר", הם היו מוכנים לכל התנאים שיציגו בפניהם – אך סיחון סירב להאמין. למה ומדוע? כי זו מהותם ותכונתם של הגויים, כי מכיוון שהם עצמם לא עומדים בדיבורם, אשר פיהם דיבר שוא וימינם שקר, הרי הם חושדים גם באחרים ואינם מסוגלים לתת אמון בזולתם, כשם שהם יודעים שאין לתת בהם אמון, הם אינם מסוגלים להעלות על הדעת שיש במציאות אנשים השומרים על מוצא פיהם, שפיהם וליבם שווה, ולכן הם דנים את זולתם על פי מה שהם מכירים את עצמם...

מי ששבע מאכילת פחות מכזית לענין ברכת המזון – ושחיטת הפסח על זקן וחולה

אולם הגאון רבי יואב יהושע וינגרטן מקינצק, בעל שו"ת "חלקת יואב", כתב שחידושו של החת"ס תמוה מאוד, שהרי התבאר במשנה לפנינו שאין שוחטים את הפסח על זקן שאינו יכול לאכול כזית, הרי שאף ששבע בפחות מכזית – אינה נקראת 'אכילה', וגם ברור שבברכת המזון לא מהני 'שביעה' בלבד, אלא צריך 'אכילה' גם כן (וכדברי הגאון רבי עקיבא איגר [הגהות לשולחן-ערוך, או"ח סימן קפו, סעיף ב'], לגבי קטן שאכל לחם כדי שביעה בערב יום הבר-מצוה שלו קודם שקיעת החמה, שאינו חייב לברך שוב ברכת המזון לאחר צאת הכוכבים אף שהוא עדיין שבע, כיון שלא אכל בגדלותו, ועל השביעה כשלעצמה לא חייבה התורה ברהמ"ז).

והגאון רבי מנדל ווינגארט, דומ"ץ ראדום ובעל "הגדת המבאר" (על הגדש"פ, עז), כתב ליישב, שכוונת החת"ס היתה רק לגבי מאכל שמשביע ומתברך במעיו גם בפחות מכזית, ואינו דומה לחולה זקן, דפומא הוא דכאיב להו, ואין יכולים לאכול מחמת חולשה (ולא משום ששבעו).

ובקונטרס "בית יהודה" (הנספח לספר "חמדת ישראל", חלק ב', מצוה ח'), העיר על החתם סופר ממה שקיימא-לן שחינוך בקטן לאכול הפסח – הוא רק משעה שיכול לאכול כזית צלי, ולדברי החת"ס אף אם אינו יכול לאכול כזית משום שדי לו בפחות מכך, לכאורה יהיה די בפחות מכזית? אך דחה בעצמו, כי שם אין הכוונה ששבע בפחות, אלא שאינו יכול כזית בשר צלי, כמו חולה זקן, אבל באמת לא שבע ממה שאכל.

שו"ת "חתם סופר" – אורח חיים, סימן מה; שו"ת "כתב סופר" – אורח חיים, סימן לא; שו"ת "קרן לדוד" – סימן מח, אות ב'; "פנים יפות" – ויקרא; שו"ת "חלקת יואב" – יורה דעה, סימן ט'; "הגדת המבאר" על הגדש"פ – דף עז; קונטרס "בית יהודה" (נספח לספר "חמדת ישראל") – חלק ב', מצוה ח'; "נחלי אפרסמון" – עמוד רמט –

צא. והחולה והזקן שהן יכולין לאכול כזית – שוחטין עליהן. על כולם אין שוחטין עליהן בפני עצמן, שמא יביאו את הפסח לידי פסול.

רש"י מפרש: 'שמא יביאוהו לידי פסול וכו' וחולה זקן שמא יכבד חוליו, ולא יוכל לאכול כזית'.

בתשובותיו (אורח חיים, סימן מח), מחדש הגאון בעל "חתם סופר", שאף שכל מצוה שנאמר בה 'אכילה' – שיעורה בכזית, מכל מקום לענין ברכת המזון קרוב לודאי שאם שבע מאכילת פחות מכזית – חייב לברך, שכן לשון הציווי הוא "ואכלת ושבעת וברכת", הרי תלתא התורה בשביעה.

ופירש לפי זה את תשובת הקב"ה למלאכים (ברכות כ:): 'וכי לא אשא פנים לישראל, שכתבתי להם בתורה "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך", והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה, ולכאורה מהי ההדגשה עד כזית ועד כביצה? אך לאור היסוד הנ"ל, זו כוונת דברי הקב"ה: שאפילו אם הם שבעים בפחות מכזית, כהבטחת 'אוכל קמעא ומתברך במעיו', ואם כן כבר התחייבו בברכת המזון – מכל מקום הם מחמירים על עצמם, כדי שלא להיכנס לספק ברכה לבטלה ומשום חומר העיון של "לא תשא את שם ה' אלוקיך לשוא", ומדקדקים לאכול עד כזית ועד כביצה.

וכחידושו של ה"חתם סופר", שחייב ברכת המזון תלוי ב'שביעה', כתב אף רבו הנודע, הגאון רבי פנחס הלוי הורוויץ – בעל "הפלאה", וביאר לאור זאת בספרו "פנים יפות" את הקשר בין שני חלקי הפסוק: "ואכלתם לחמכם לשובע וישבתם לבטח בארצכם". שכן לאור הבטחת 'ואכלתם לחמכם לשובע', שיאכלו קמעא ויתברך במעיהם, יהיו חייבים לברך אף על פחות מכזית, שהרי שבעו ממנו, ואם כן לא יהיו ראויים לנשיאת פנים – שהיא גמול על דקדוקם לברך על כזית וכביצה אף כאשר לא שבעו מהם, ולכן מבטיחה התורה שאף על פי כן "וישבתם לבטח בארצכם".

אם הלל כרך גם את הפסח אם המצה והמרור – מדוע נזקק ר"א להיקש?

נוספת על דברי הגמרא לפנינו: מדוע נזקק רבי אלעזר ללימוד של 'כל שישנו בבל תאכל חמץ' – ישנו בקום אכול מצה' כדי לחייב נשים במצה, והרי לעיל למדו רבי יהודה ורבי יוסי מפסוקים, שנשים בפסח ראשון חובה הן, והרמב"ם פסק כדבריהם, ומאחר שהרמב"ם פוסק גם כהלל, שצריך לכרוך, אם כן גם בלי ההיקש של 'כל שישנו בבל תאכל', ידענו שנשים חייבות במצה, שהרי הפסח שהן חייבות בו נכרך במצה?

אלא ודאי שהלל לא הצריך לכרוך אלא את המצה והמרור יחד, אבל הפסח נאכל בפני עצמו לאחר מכן, וכך גם שיטתו והבנתו של הרמב"ם, שמשום כך לא כתב אלא "ואחר כך כורך מצה ומרור כאחד" – בלי הפסח!

חידושי מהר"ם ברבי – מסכתות

צא: דאמר רבי אלעזר: נשים חייבות באכילת מצה דבר תורה, שנאמר "לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות", כל שישנו בבל תאכל חמץ – ישנו בקום אכול מצה. והני נשים, הואיל וישנן בבל תאכל חמץ – ישנן בקום אכול מצה.

הרמב"ם (פ"ח מהלכות חמץ ומצה ה"ו) פסק לגבי 'כורך': 'ואחר כך כורך מצה ומרור כאחד ומטבל בחרוסת', והקשה ה"ח"ל משנה: 'מאחר שהרמב"ם כתב דין זה כדי לצאת ידי שיטת הלל, אם כן מדוע הזכיר רק מצה ומרור, והרי בגמרא מתבאר שהלל היה כורך גם את הפסח יחד עם המצה והמרור, ואם כן היה לו לרמב"ם לומר: "ואחר כורך פסח מצה ומרור"?'

ותירץ הגאון רבי מאיר ברבי, אב"ד פרשבורג, בהקדימו קושיא

מאחר ויתרו 'פירש מן הערלה' – לא היה יכול לאכול בשר קדשים!

שלישי ושביעי.
ולפי זה יש להקשות, שהרי בפסוק נאמר "ויקח יתרו חותן משה עולה וזבחים וגו'", והרי על הפסוק "ויחד יתרו" מצינו בגמרא (סנהדרין צד.) "שהעביר חרב חדה על בשרו", ופירש רש"י שהכוונה שיתרו מל את עצמו והתגייר, ואם כן היה בגדר של "הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר" – ואיך יכול היה לאכול בשר קדשים? משום כך טורח הכתוב ומדגיש "לאכל לחם", כי אכן מלבד הלחם לא יכול היה יתרו לאכול מאומה...
"אמרי אמת" ליקוטים – פסחים

צב. על מה נחלקו – על ערל נכרי. שבית שמאי אומרים: טובל ואוכל את פסחו לערב, ובית הלל אומרים: הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר.

בפרשת יתרו (שמות יח, יב) מספרת התורה: "ויבוא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חותן משה לפני האלוקים". לשון הפסוק טעון הסבר: וכי לחם בלבד אכלו בסעודה? בליקוטי חידושינו לש"ס, אמר על כך האדמו"ר בעל "אמרי אמת" מגור דבר חריף ומבריק, על סמך שיטת בית הלל בגמרא לפנינו, ש"הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר", ולכן המתגייר בערב פסח אינו יכול לאכול קרבן פסח, משום שהוא צריך הזאת

האם מותר לעלות לרגל ברכיבה על בעלי חיים?

וגו' וילך אל המקום וגו', וכמו כן מצוין ישראל מזרע אברהם לעלות לרגל ברגליהן.
אמנם, ה"מצודות דוד" מפרש את הפסוק "כי אעבור בסך אדם עד בית אלוקים" (תהלים מב, ה), וז"ל: 'בזכרי אשר עברתי לירושלים שלש פעמים בשנה בעגלות מכוסות כדרך החשובים, והייתי מדדה ללכת לאט ובנחת עד בואי אל בית המקדש'. ובמדרש תהלים (מזמור מב) נאמר: 'מהו בסך? כשעולים לרגלים לראות פניך בסקפסטות – כמין סוכה', וכן מפרש הערוך ערך בקפסט. ואילו בילקוט תהלים (מזמור מ"ב רמז תשמ"ב) מפרש ה"זית רענן": סקפסטות – מנעלים חשובים (אולי בגלל המדרש המובא ברבינו בחיי שהיו עולין ברגליהן).
ואפשר לומר, מסיים ה"אמרי שמאי", שעד לירושלים מותר לנסוע ולרכוב, ומירושלים עד הר הבית מחויבים לעלות ברגל דוקא, כמו שמצינו גבי קטן כל שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית (חגיגה ב.), ובזה יובנו היטב דברי ה"מצודות דוד", שעד לירושלים עלו בסך בעגלות מכוסות, ואילו מירושלים עד הר הבית הלכו ברגל לאט ובנחת.
"אמרי שמאי" – מועדים, אות ריא

צד. תנו רבנן: היה עומד חוץ למודיעים ויכול ליכנס בסוסים ובפרדים (=במרוצה - רש"י), יכול יהא חייב – תלמוד לומר "ובדרך לא היה", והלה היה בדרך.

הגאון רבי שמאי גינזבורג, בעל "אמרי שמאי", כתב לדייק שמשמע מכאן שהחייב לעלות לרגל אינו דוקא ברגל, וכן מצינו בירושלמי פסחים (פ"ד ה"ז): 'עשירים היו ובבהמה היו עולין'. אולם **רבינו בחיי** על הפסוק "שלש רגלים תחוג לי בשנה" (שמות כג, יד) מביא מדרש שעליה לרגל היא דוקא ברגל, וזה לשונו: 'שלש פעמים שלש רגלים, ולהלן הוא אומר "תרמסנה רגל רגלי עני פעמי דלים" (ושעיה כו, ו) – אזהרה לישראל שלא יעלו אלא ברגליהם, וכן הכתוב אומר "מה יפו פעמך בנעלים בת נדיב" (שיר השירים ז, ב), עכ"ל.

ויש להוסיף ולציין, שהמדרש מביא את הפסוק מה יפו וגו' ודרשו בחגיגה (ג.): 'כמה נאים רגליהן של ישראל בשעה שעולין לרגל, "בת נדיב" – בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב וכו', והיינו שבאברהם אבינו מצינו שעלה להר המוריה עפ"י ציווי ה' והלך ברגליו, כמו שכתוב "ויקח וגו' את עצי העולה וישם על יצחק בנו

האם יש מצוה לעלות לרגל – דוקא בהליכה?

תמה רבי יוחנן על כך, השיבה: 'רבי, ולא שכר פסיעות יש לי', הרי לנו ששכר פסיעות לא שייך אלא במי שמטריח את רגליו. וכן הוא מוכיח ממה שדרשו בפסוק (שיר השירים ז, ב): "מה יפו פְּעָמֶיךָ בְּנָעָלִים" – 'כמה נאים רגליהם של ישראל בשעה שעולין לרגל', הרי שאפילו העליה לרגל שהוא מקום רחוק וטרח רבה, בכל זאת היו מדקדקים ללכת ברגליהם, ואף שבדואי הרחוקים ביותר היו רוכבים, נראה שכאשר הגיעו סמוך לירושלים היו הולכין ברגליהם. ואף כאן נראה כי יש מצוה לפסוע ברגל.
אך הוא מקשה על המובא ב"ילקוט תהלים" (סימן לה) על הפסוק "כל עצמותי תאמרנה", שהביא מן הפסיקתא שאמר דוד: אני משבחך בכל איברי ומקיים בהם המצות, וכשהגיע לרגלים אמר: 'רגל ימין לחליצה רגל שמאל קודם לשלש

עוד בענין זה:

שאלה הלכתית מעניינת נשאל **הגאון רבי יוסף חיים, ריש גלותא דבבל, בשו"ת "תורה לשמה"** (המיוחס לו – סימן מ):
השואל, עשיר נכבד שביתו ניצב במרחק של יותר מחצי שעת הליכה מבית הכנסת, ויכול הוא לצעוד לבית הכנסת ברגליו, אך מחמת היותו עשיר נכבד – טען – אין זה מכבודו בעיני הנכרים שילך ברגליו, אלא ברכיבה על בהמה – האם יש מצוה ללכת דוקא ברגליו, או שמא נאמר בענין זה ש'רוכב כמהלך דמי', וגם ברכיבתו מקיים מצות הליכה לבית הכנסת?

רבי יוסף חיים מקדים את המסופר בגמרא (סוטה כב.) על אשה אלמנה שלמרות שהיה בית כנסת בסמוך לביתה, היתה מגיעה בכל יום להתפלל בבית מדרשו של רבי יוחנן שהיה רחוק מביתה, וכאשר

מצוה. ומשום כך גם בידי לא אמר שהוא נוטל בה לולב ועוסק בה במצוות רבות אחרות, כי פעולת הנטילה ושאר עסקים הנעשים ביד אינם מיוחדים למצוה בלבד, אלא אדרבה, של רשות הם יותר. הוא מאריך להביא ראיות נוספות, ומכל מקום מסקנתו ברורה: כאשר האדם יכול ללכת ברגליו לבית הכנסת – יש להקפיד על כך, ולא יחשוש לכבודו בעיני הרואים, אף אם הוא עשיר. שו"ת "תורה לשמה" – סימן מ

פסיעות אחר התפלה, ולכאורה קשה: מדוע לא אמר שהמצוה שמקיים ברגליו היא ההליכה בהם לבית הכנסת ובית המדרש וכן למשכן שהיה בימיו?

אך באמת, הוא דוחה, אין זו תמיהה, כי דוד התייחס לדבר הנעשה בכל אבר לצורך מצוה ששייכת דוקא בו, אבל פעולת ההליכה ברגלים – אין פעולת ההליכה מיוחדת להליכה לבית הכנסת בלבד, אלא שייכת גם בדברים של רשות, שהרי כל הליכה היא ברגלים, ואדרבה, הליכה לדברי רשות רבה יותר מהליכה של

נסיעה במכונית לבית הכנסת לתפלה – כשיש אפשרות ללכת ברגל

מדרש זה, אבל הביא לכך ראיה מגמרא בחגיגה ומאידך הוכחה נגד זה מדברי הירושלמי הנ"ל בפסחים, וכדי ליישב את הסתירה בין הגמרות כתב שענין ההליכה ברגל לא נאמר לעיכוב – אלא רק משום חיוב מצוה, ודברי המדרש שברבינו בחיי הם לאו בדוקא. אך בעל "ציץ אליעזר" כותב שלעניות דעתו אין זה ישוב של ממש, כי איך אפשר לפרש שדברי המדרש לאו בדוקא נאמרו – בזמן שכתוב שם במפורש 'אזהרה לישראל שלא יעלו אלא ברגליהם', ולשון כזו מורה בהחלטיות שהיא אזהרה לעיכוב, וגם איך יתכן לפרש ולקבוע שחיוב המצוה בזה קיבלו עליהם רק העניים ולא העשירים?

ועל כן מיישב הגר"א וולדנברג (מעין מסקנת הגר"ש גינזבורג שהובאה לעיל), שמבתייהם עד ירושלים יכלו גם לרכוב, ועל כך דיבר הירושלמי, אבל מירושלים ועד להר הבית היו כולם עולים ברגליהם ממש, לקיים מה שנאמר (תהלים מב, ה): "כי אעבור בסד אדום עד בית אלוקים בקול רנה ותודה המון חוגג", וכמו שכותב מהר"צ חיות בעצמו (בסוף תשובתו), שלשון 'אדום' אינו נופל על הנסיעה והרכיבה, אלא רק על הילוך ברגליהם, ושעל דרך עליה לרגל מספר הכתוב, והיינו: מירושלים עד לבית אלקים בהר הבית. ולמעשה, מסיק ה"ציץ אליעזר", נסיעה ברכב אינה יכולה לשמש תחליף למצות ההליכה והריצה ברגלים לבית הכנסת או לבית המדרש, ולכן כל שבאפשרותו ללכת רגלי – אין לו לנסוע ברכב משום יתר נוחיות, אלא יקיים המצוה כמאמרה ויקבל עבור הטרחה במצוה שכר פסיעות, ועל כל פנים אם אין באפשרותו, לא יסע עד פתח בית הכנסת, אלא יעמיד רכבו במרחק מה וילך וירוך משם בכוננות ובכוונה עד פתח בית הכנסת (ובבית הכנסת עצמו, כפי שכותב ה"מגן אברהם", אסור לרוץ, אלא ילך באימה וביראה). שו"ת "ציץ אליעזר" – חלק יב, סימן יז; שו"ת מהר"ץ חיות – סימן ז;

ואף הגאון רבי אליעזר יהודה וולדנברג, בעל שו"ת "ציץ אליעזר" (חלק יב, סימן יז) דן בשאלה דומה: האם ראוי לנסוע במכונית לבית הכנסת לתפלה כשיש אפשרות ללכת ברגל? והוא מביא ראיות רבות שאין 'שכר פסיעות' בנסיעה במכונית, כי אף ש'רכוב כמהלך דמי', אבל הלא אין בנסיעה טירחה כמו שיש בהליכה, ולכן אין בה 'שכר פסיעות'.

עוד הביא מדברי רבינו בחיי (שמות כג, יד, הובא לעיל) שמביא מדרש שבו נאמר: "שלוש פעמים שלש רגלים – ולהלן הוא אומר 'תרמסנה רגל רגלי עני פעמי דלים', אזהרה לישראל שלא יעלו אלא ברגליהם, וכן הכתוב אומר 'מה יפו פעמיו בנעלים בת נדיב', עד כאן לשונו. הרי מפורש מדברי המדרש שצריכים לעלות דוקא ברגליהם, ועל כן הוא מתפלל על בעל "תורה לשמה", שלא הביא מדרש זה, שלכאורה הוא ראיה ברורה לנושא הנדון.

אך מאידך הוא מביא ראיה נגד דברי המדרש – מן הנאמר בירושלמי (פסחים ד, ז): רבי יוסי בן ר' יהודה אומר: אף הרוצענין (ועושיין מלאכה בערבי פסחים), שכן דרך עולי רגלים להיות מתקנין מנעליהן וסנדליהן במועד (כי מסתמא היו עולי רגלים צריכין לתקן מנעליהם שבלו בהליכתן לירושלים – קרבן העדה), ורבנן אמרו: בבהמה היו עולין (ועלו בבהמה ולא היו הולכים ברגליהם ולא בלו מנעליהם בדרך – שם). הרי מבואר מדברי הירושלמי שמותר היה לעלות לרגל גם ברכיבה, ושכך היו נוהגין רוב עולי הרגל שעשירים היו, לעלות בבהמה, והרי אין למדים הלכה מן המדרש, ובמיוחד כשהוא נגד דברי התלמוד?

ויתירה מזו: בשו"ת מהר"ץ חיות (סימן ז) נשאל אם יודע הוא היכן נמצאים דברי המדרש שהובאו ברבינו בחיי, ובו אזהרה לישראל שלא יעלו אלא ברגליהם, והשיב, שנעלם ממנו מקומו של

החשבון המדויק של ש"י העולמות שעתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק

מאחר וישנן תרי"ג מצוות, ועוד שבע מצוות דרבנן, הרי יש תר"כ (620) מצוות, ומכל מצוה נברא מלאך אחד, ומלאך הוא שליחו של עולם, שמלאך הוא 'תרי אלפי פרסי' (חולין צא:). והעולם הוא 'שית אלפי פרסי', כמתבאר בגמרא לפנינו, אם כן הם ר"ו עולמות ושני-שלישים (206 ו-2/3 עולמות), והקב"ה כביכול מוסיף שליש לבני ישראל כענין 'תוספת כתובה', ואם כן יש להם ש"י (310) עולמות שלימים!

"דבש לפי" – מערכת ש, אות ב

צד. אמר רבא: שיתא אלפי פרסי הוי עלמא.

בסוף מסכת עוקצין (פרק ג, משנה יב) נאמר: 'אמר ר' יהושע בן לוי: עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק שלש מאות ועשרה עולמות, שנאמר (משלי ח) "להנחיל אוהבי י"ש ואוצרותיהם אמלא"'.
מהו החשבון של ש"י עולמות בדיוקא?

ביאר החיד"א בספר "דבש לפי" (מערכת ש, אות ב) בשם הגאון רבי לייב זינצץ:

ה'תוספת שליש' לצדיקים – גמול על הידור מצוה שהוא שליש

ומדוע יוסיף הקב"ה דווקא שליש ודווקא כאן?

פנינה נפלאה אמר על כך הרב"ק רבי צבי אלימלך שפירא

מדינוב – בעל "בני יששכר":

אמרו חז"ל (בבא קמא ט:): 'הידור מצוה עד שליש במצוה', וביאר רש"י: 'שאם מוצא ב' ספרי תורות לקנות, ואחד הדור מחבירו – יוסיף שליש הדמים ויקח את ההדור'. ועלינו לברר: היכן מצאנו מקור מן התורה לדין זה?

והנה, את עצם דין הידור מצוה למדנו מהפסוק (שמות טו, ב): 'זה קלי ואנוהו' – 'התנאה לפניו במצוות' (בבא קמא, שם), דהיינו: לקיים את המצוה בהידור ומן המובחר, אבל מה שאמרו ששיעורו הוא עד שליש – לא ידענו מקורו. עוד יש להבין: מדוע נלמד ענין הידור מצוה דוקא בפרשת שירת הים? מהו הקשר בין השניים?

אלא, נראה לבאר על פי מה שכתב **'תרגום יונתן'** בפסוק (שמות יד, ז): 'ויקח שש מאות רכב בחור ושלישים על כולו' – 'ומוליתא תליתא למנגד ולמךדוף בבחילו אוסיף על כל תתיקא ורתיקא', ולכאורה לא ידענו מהי כוונתו.

וביאר ה"בני יששכר" על פי הירושלמי כלאים (פרק ח, הלכה ב) וכן הוא במדרשים (מכילתא א, ז): שמעולם לא היו נוהגים לנסוע בעגלה אלא עם סוס אחד, עד שבא פרעה שהיה בימי יוסף והנהיג לנסוע במרכבתו בשני סוסים, ואחר כך בא פרעה כאשר רדף אחרי ישראל ואסר שלושה סוסים בכל מרכבה, וזהו פירוש **'ושלישים על כולו'**. וזו גם כן כוונת יונתן בתרגומו 'מוליתא תליתא', דהיינו: סוס (וכעין 'מולייתות של בית רבי' – שבת נב.).

נמצא אם כן, שפרעה הוסיף **הידור שליש בעבירה** כשרדף אחרי ישראל, וכאשר הקב"ה לקח ממנו נקם, סוס ורוכבו רמה בים ומבחר שלישי טובעו בים סוף – על כן שוררו לפניו 'זה קלי ואנוהו' – אתנאה לפניו במצוות' (מכילתא בשלח, פ"ג), וממילא נשמע שהידור מצוה עד שליש, כמו שפרעה התנאה בהידור **שליש בעבירה** והקב"ה הטביע את מבחר **שלישי** בים סוף, ומזה למדנו שאף אנחנו מחוייבים להתנאות במצוותנו בתוספת שליש (ומתוך כך ידענו שפירוש 'שליש' בזה הוא חלק שלישי **נוסף** על השנים).

ולפי זה ביאר ה"בני יששכר" את הפסוקים בתהלים (קמט, ו-ט): 'רוממות א-ל בְּרוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִּיּוֹת בְּיָדָם. לַעֲשׂוֹת נִקְמָה בְּגוֹיִם תּוֹכַחַת בְּלִאמִּים. לְאַסֹּר מַלְכֵיהֶם בְּזָקִים וְנִכְבְּדֵיהֶם בְּכַבְלֵי בְרָזָל. לַעֲשׂוֹת בָּהֶם מִשְׁפָּט כְּתוֹב הַדָּר הוּא לְכָל חֲסִידָיו הִלְלוּ יְיָ, שֶׁהֵם

הילוליו של נעים זמירות ישראל ברוח הקודש על העתיד, ולכאורה אין להם ביאור: מה ענין 'חרב פיפיות' לענין 'לאסור מלכיהם בזיקים'? מהו הפירוש 'לעשות בהם משפט כתוב' – היכן כתוב? מהו הסיום 'הדר הוא לכל חסידיו'?

אך לדברינו – יובן היטב, שכן ידוע שגוף האדם נחלק לשלושה חלקים: **הראש** שהוא חלק המחשבה, אשר בו חכמה בינה ודעת, **הריאה והלב** שמהם מוצא הדיבור, וה**רגלים** שהם בחינת המעשה. והנה, כאשר ציונו השי"ת בירושת הארץ בראשונה, להכרית את כל הגויים, כמאמר הכתוב (דברים כ, טז) "לא תחיה כל נשמה", נאמר שם על גיבורי הכוח עושי המלחמה (שם לג, כ): "וטרף זרוע אף קדקד", שהם שני שלישי האדם בשיעור קומתו (דהיינו: הראש, הנקרא קדקד, ואמצע הגוף שבין הזרועות עד השוקיים, שהם שני שלישים מקומת האדם – ביאור 'הצבי והצדק').

אך הנה, על לעתיד לבוא אמר דוד ברוח הקודש, שתקוים מצוה זו בהידור מצוה, שהוא השליש הנותר, דהיינו: שניטול נקמתנו מן הגויים – גם בשליש השלישי, והיינו "לאסור מלכיהם בזיקים" (ושניתן כבלים ושלשלאות ברגליהם, שהם השליש השלישי והתחתון בקומה), וזהו "לעשות בהם משפט כתוב", דהיינו: שכתוב במקום אחר – בשירת הים, ששם מבואר שהידור מצוה הוא **עד שליש** במצוה.

וזהו "הדר הוא לכל חסידיו" – שלעתיד לבוא יקיימו את מצות ה' "לעשות נקמה בגויים" – בהידור מצוה, כאשר יוסיפו שליש (ואמר 'לכל חסידיו', כי הידור מצוה הוא ממידת חסידות)...

(במכתב שהתפרסם בספר **"קריינא דאגרתא"** [חלק ב', אות תקכ], מביא **מרן הגאון רבי יעקב ישראל קנייבסקי** – **הסטייפלער**, את פירושו הנפלא של ה"בני יששכר", והוסיף כי בזה יש לפרש את מאמר חז"ל: 'אם פגע בד מנוול זה – משכהו לבית המדרש', דהיינו: למשוך אותו עצות ותחבולות והנהגות שבאים מהיצר הרע למה שהוא רוצה – קל וחומר שבכזאת ישתדל הלומד לנהוג בבית המדרש...)...

מעתה – מסיים ה"בני יששכר" – נוכל לומר שהתוספת שליש לצדיקים לעתיד לבוא, הוא כגמול על 'הידור מצוה', שהוא עד שליש במצוה...

"בני יששכר" – חלק א', מאמר ב', 'תוספת שבת'; "דבש לפי" – מערכת ש, אות ב; "קריינא דאגרתא" – חלק ב', אות תקכ

גליון זה מוקדש לרפואות

התינוקות חוה רות בת שולמית לרפו"ש

התינוקות גאולה דבורה בת שושנה לרפו"ש

הרב צבי בן מרים לרפו"ש

האשה רחל נעמי בת אסתר חנה לרפו"ש בתושח"י

כמוצא שלל רב – על סדר הדף היומי | עורך: הרב אברהם ישראל רוזנטל | כל הזכויות שמורות ©

לקבלת העלון (ולא כל תמורה כספית): שלחו את כתובת המייל שלכם ל-shalalrav@gmail.com וציינו כי הנכם מעוניינים בקבלת העלון

אבא, השווער, הבעל, הבן, החתן, הנכד, החברותא, הרב'ה מהחייזר...

כולם ישמחו לקבל
לחג ספר מסדרת

'כמוצא שלל רב'

חדש!
כמוצא שלל רב
תהלים
כ-600
עמודים!

ורפואה קרובה לבוא - ענייני רפואה
פניני הלכה ואגדה, הדרכות עובדות
והנהגות מאוצרם של גדולי הדורות
- ספר נפלא למחלימים ולזקוקים
לרפואה | כולל 'שערי סגולות' -
למעלה מ-100 סגולות בדוקות
לרפואה מגדולי הדורות!

כמוצא שלל רב - נ"ך
(הופיעו עד כה) יהושע | שופטים |
שמואל א' | שיר השירים | תהלים

ושלל לא יחסר - על התורה
סדרת ההמשך מבית 'כמוצא שלל
רב' - על התורה (חומר חדש)

פניני רבינו צבי פסח - על התורה
פנינים נפלאים מתורת מרן הגרצ"פ
פראנק זצוק"ל, רבה של ירושלים
(כרך אחד)

כמוצא שלל רב - על התורה
הסדרה שכבשה את העולם היהודי
- חמישה כרכים
(להשיג גם בכרכים בודדים)

כמוצא שלל רב - סדרת המועדים
חנוכה | פורים | הגדה של פסח
| שבועות | ימים נוראים | סוכות
| שבת וברכת המזון
(להשיג גם בכרכים בודדים)

5
כרכים

עכשיו בחנויות הספרים או בטל': 052-7679264